Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 106 (9789) | 1975 чылдың май 7, среда | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 көп.

ПАРТИЯНЫҢ ПОЛИТИКАЗЫН ЧҮҮЛДҮГЗҮНМҮШААН

Бүдүрүлге, албан черлериниң коллективтериниң, партия, профэвилел болгаш комсомол организацилларының төлөөлекчилериниң сонгулда мурнунуп округ чөвүлел хуралдары чуртта эгелээн. Ол хуралдар бистиң партиявыстың иштики, даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүп деткип турарын, СЭКП ТК-ның апрель (1975 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген совет улустуң политиктиг бедик идепкейиниң байдалында боор турар. Ажылчы чоннар Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чылын чүткүддүг, чогаадыкчы ажыл-биле уткып, партияның өөлчеглиг XXV съездизин күш-ажылчы чаа-чаа ажыл-үүлелер-биле демдеглээр дээн долу шиитпирлиг боор турар.

Округтарның чөвүлел хуралдары ажылчы чоннарның сонгулда мурнунуң хуралдарына депшиттирген кандидатураларны чугаалажып, сонгулда округунуң талазы-биле депутаттың иштин кандидадының дугайын дугуржуп ап турар.

Май 5-те Москва хоорайның **Бауман** сонгулда округунуң ажылчы чоннар төлөөлекчилериниң сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралы байырлыг байдалга болган. Хуралга сөс алган ораторлар РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның Чингине секретары өөр Леонид Ильич Брежневтиң Бауман сонгулда округунуң талазы-биле депшиттиргенин кайгамчык улуг сорук кириишкин-биле деткип, өөр Л. И. Брежневтиң амыдыралчы оруунун дугайын делгеренгей годазы-биле чугаалап, бистиң чуртувустуң экономиктиг күчүзүн улам бедидериниң херээнге Леонид Ильичиниң улуг салыышкынын, совет кижилериниң амыдыралының болгаш чаагай байдалының дугайында оон доктаамал сагыш салыышкынын демдеглеп турганнар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери Москва хоорайның **Бауман** сонгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединин депутадынга бадыладыр кылыр бодунуң чөпшөөрелин бөөрин **Леонид Ильич Брежневтен** дилээн.

РСФСР-ниң Дээди Совединге сонгулда талазы-биле Москва хоорайның **Ленинград** сонгулда округунуң ажылчы чоннар төлөөлекчилериниң сонгулда мурнунуң округ чөвүлел хуралының киржикчилери ол округ талазы-биле депутатка бадыладыр кылыр бодунуң чөпшөөрелин бөөрин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйдан** дилээн.

Москва хоорайның **Фрунзе** сонгулда округунуң ажылчы чоннар төлөөлекчилериниң сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралы композиторларның Бүгү-эвилел бажыңынга болган. Россия Федерациязының күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга депутаттың кандидады кылдыр ол сонгулда округундан Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Алексей Николаевич Косыгин депшиттирген. Чөвүлел хуралдың киржикчилери Москва хоорайның **Фрунзе** сонгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединин депутадынга бадыладыр кылыр чөпшөөрелин бөөрин **Алексей Николаевич Косыгинден** дилээн.

Ленинград хоорайның **Василеостровски** сонгулда округунуң ажылчы чоннар төлөөлекчилериниң сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралы ол округ талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединин депутадынга бадыладыр деп бодунуң чөпшөөрелин бөөрин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргалының бирги орлакчызы **Кирилл Трофимович Мазуровтан** дилээр деп доктаатканы.

Алма-Атаның **Баканас** сонгулда округунуң ажылчы чоннар коллективтериниң төлөөлекчилери сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга чыылгаш, ол сонгулда округунуң талазы-биле Казах ССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга бадыладыр дугайында бодунуң чөпшөөрелин бөөрин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары **Динмухамед Ахмедович Кунаевтен** дилээн.

Латви ССР-ниң Дээди Совединге сонгулда талазы-биле **Даугавпил** сонгулда округунга кирип турар коллективтериниң ажылчы чоннар төлөөлекчилериниң сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралы болган. Ол сонгулда округунуң талазы-биле республиканың Дээди Совединин депутадынга бадыладыр дугайында чөпшөөрелин бөөрин чөвүлел хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинден** болгаш Химиктиг волокно заводунуң ажылчыны **Кристина Ивановна Эйжвертинядан** дилээр деп доктаатканнар.

Киев хоорайның **Артемовски** сонгулда округунуң ажылчы чоннарының төлөөлекчилери боттарының сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга чыылганнар. Олар Украин ССР-ниң Дээди Совединин ол округтан депутаттары кылдыр бадыладыр дугайында боттарының чөпшөөрелдерин бөөрин СЭКП ТК-ның Чингине секретары **Леонид Ильич Брежневтен** болгаш Киевтиң идик фабриказының бригадири **Иразида Викторовна Кибиткинадан** дилээннер.

Баглейси сонгулда округунуң ажылчы чоннар төлөөлекчилериниң сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралы Днепродзержинск хоорайга болган. Химия комбинадының коллективи УССР-ниң Дээди Совединин депутадынга бодунуң кандидады кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Владимир Васильевич Щербицкийни депшиткен. Чөвүлел хуралдың киржикчилери оон кандидатуразын бир эп-сеткилдиг деткээн болгаш **Баглейси** сонгулда округунуң талазы-биле УССР-ниң Дээди Совединин депутадынга бадыладыр деп чөпшөөрелин бөөрин **Владимир Васильевич Щербицкийден** дилээр деп доктаатканнар.

* * *

Сонгулда мурнунуң округ чөвүлел хуралдарынга депутаттарга кандидаттарның бүзүреттирген кижилерин сонгугулаан болгаш сонгукчуларга кыйгырыгларны хүлээп алгылаан.

(СЭТА).

СОНГУЛДА КАМПАНИЯЗЫНЫҢ ЧУГУЛА ҮЕ-ЧАДАЗЫ

Советтерге удавас болур сонгулдаларга белеткелдер совет улустуң өндүр улуг Тиилелгезиниң 30 чылының байырлалынга холбаштыр массаның күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалдарында калбарып турар. Ол белеткелдерниң кол угланыышкыны болза, тоску беш чылдың болгаш оон доозукчу чылының планныг даалгаларын база социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуурунга чогуур салыгны киргеш, сонгулдалар хүнүнге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг, политиктиг бедик соруктуг ужуражыры болур.

Сонгулдаларга организас-техниктиг белеткелдер партия организацияларының удуртулгазы-биле эки чоруп турар. Сонгулда комиссиялары, сонгулда округтары болгаш участоктары, оларның комиссиялары чогуур хуусааларында, сонгулда дугайында Дүрүмге дүүштүр тургустунгулаан.

Сонгулда кампаниязы чугула үе-чадазынче—Советтерге депутаттарга кандидаттар депшидилгезинче кирген. Бүгү чурттаазында ышкаш, бистиң республикада, бо чугула ажыл күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүрлүүшкүннүң байдалында калбарып, Тываның ажылчы чоннарының Коммунистиг партияга бердингенин, оон ленинчи Төп Комитедин долгандыр улам сырый каттышканын көргүзүп турар. Республиканың ажылчы чоннары боттарының баштайгы кандидады кылдыр СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары Леонид Ильич Брежневти адааны аңаа чайыннанчак бадыткал болур.

Ажылчы чоннарның идепкейлиг киржилгези-биле бедик көдүрлүүшкүннүг байдалдарга эртип турар сонгулда мурнунуң хуралдары депутаттарга кандидаттар кылдыр республиканың партия, совет ажылдакчыларын, ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның эң төлептиг кижилерин адап турар. Олар дээрге коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас чаңгыс блогунуң кандидаттары-дыр.

РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттарга кандидаттар кылдыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаймаа, Кызылдың № 1 автобудурулгезиниң мурнакчы чоллаачызы, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи А. И. Галайко оларны сонгукчулар депшиткен. Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттарга кандидаттарның аразында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ч. Д. Монгуш, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң сураглыг механизатору, Ленин орденниң эдилекчизи Д. И. Пашарин, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, Совет Эвилелиниң Маадыры Ч. Н. Хомушку, «Көк-Тей» совхозтуң күш ажаакчызы В. А. Оканькина, «Барлык» совхозтуң сураглыг хойжузу, Октябрь Революциязы орденниг Х. К. Ууртак болгаш оон-даа өскелер депшиттирген.

Республиканың Дээди Совединге болгаш чер-чер Советтеринге депутаттарга кандидаттар депшилгези үргүлчүлеп турар. Мынчангаш сонгулда мурнунуң депшилгелиг хуралдары улам организастыг, бедик деннелге, ажыл-херекчи байдалга эртсин дээш, партия организациялары, Советтерниң күүскомнары, өске-даа хөй-иниги организациялары хынамчалыг белеткелди чорудар, политиктиг, организастыг ажылдарны күштелдирер ужурлуг. Депутатка кандидат бүрүзүн депшидип турда ажылчы чонга четче таныштырарын, сонгукчулар депшиттирип турарларны бүгү тала-биле чугаалажып көрген турарын хандырары чугула.

Кандидаттар депшилгезиниң соон дарый РСФСР-ниң Дээди Совединге сонгулда талазы-биле округтарның сонгулда мурнунуң хуралдары, депутаттарга кандидаттар-биле ужуражылга хуралдары черчерге эгелээр. Ынчангаш ол чугула болгаш массалыг хемчеглериниң организастыг, бедик деннелге эрткен турарын, оларга сонгукчуларының калбаа-биле кириишкен турарын хандырар дээш, партия, совет организациялар, агитколлективтер болгаш агитпунктулар баш удур белеткенир ужурлуг.

Партийжи политиктиг ажыл—сонгулдаларга бүгү белеткелдериниң болгаш ону чедиишкиниг эрттиреринин ылавылалдыг магадылалы. Амгы үеде республикада хөй санныг агитпунктулар ажылдап, чон оргузунга лекцияларны, беседаларны, янзы-бүрү кежээлерни организастап, агитаторларның хөй санныг армиязының ажылын башкарып турар. Көскү агитация бүгү черлерде калбарган.

Ынчалзажок сонгукчулар ортузунда агитас-массалыг ажылда чамдык четпестериниң дугайында чөптүг хомудалдарны ажылчы чон чугаалап турар. Элээн хөй агитпунктулар ажылын ам-даа хөнүдүн шыдавайн турар, чамдык агитаторлар чоннуң чурттап турар черлеринге ховар барып, оларга беседалар, тайылбыр кылып бербейн турар таварылгалар бар.

Сонгулдалар хүнү чоокшулап, кандидаттар дээш агитацияның эгелээри-биле база сонгукчуларның даңзызын ылавылаары-биле холбаштыр партийжи политиктиг, агитас-массалыг ажылдарны бүгү черлерге улам калбартыры болгаш күштелдирери чугула. Чүгле ындыг байдалды чедип алгаш, июнь 15-те сонгулдалар хүнүнге ажыл-агый-даа, политиктиг амыдырал-даа талазы-биле чедиишкиннерлиг ужуражып болур бис.

Улуг Тиилелгениң алдары дээш

ШЕВЕР КИЖИЛЕР ШАЛЫПЧЫ НЕДЕЛЯДА

Даараныр машиналар даажы делгем цехте оожум шиинейнип дыңналы-дыр. Бо хову дег делгем өрээлде ам үш чүс ажыг шевер кыстар иженип олурар. Оларның шевер салааларын эдерти чүгүрген постер платьелер, халаттар болуп үнүп турду. Эки шынарлыг кылдыр даараның хынаар контролёрлар даараныкчыларның чанынга кээп, оларның кылыгларын көрүп, чугаалажы каап чоруп турлар. Бригадалардан даараан хептерни мастерлер алгаш барып, хеп хүлээдир черже далажыптылар. Раиса Сумбааның платьелери тергиин-не эки, чараш кылдыр даараттынганын дыңнадып турлар. Ооң чанында Люба Серебрякова база коччуг шевер даараныр. Тоску беш чылдың планын, бедиди алган хүлээлгезин Семис-оол Көккыс, Ольга Шнырова, Александра Соломова болгаш харындаа чеден-сезен шевер дирткен мастерлер бар. Оларның хөй кезин 1976—1977 чылдарның күш-ажылчы үлүүн күүседип турарлар. Боларның тергиннериниң бирээзи Раиса Сумбаа. Копчуг шевер, мында хөй чыл ажылдаан, орден-хавыалыг, аныяктарны даараныырына өөредип, чаруштың кезээде мурнунда дээш-ле, макталдың чылыг сөстери улажы бээр.

Бо бүдүрүлгеде комсомол организациязының секретары Вероника Брюханова, эрес-шоваалан кижи өөрүнге келгеш, майның баштайгы неделязын шалыпчы ажылдаарының хүннери кылдыр чарлаан бис деп чугаалады.

— Шын-дыр, ынчаар-дыр харын, бир хүнде-ле 75 платьени болгаш өске-даа хептерни даарап үндүрер-дир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн мурнукузундан-даа өстүрер арга-выс бар — дээн үнер улашты.

— Тиилелгениң 30 чылынга алдар кылдыр эки шынарлыг, эвээш чарыгдалдыг продукцияны эльбедир кылыылыңар, кыстар. Бирги кварталда алган Бызыл тугувусту черле салбас-тыр. Комсомолчу Светлана Ховалыг өткүт үн-биле ынчаар чугаалаан, даараны берди.

ЧУРУКТАРДА: шалыпчы неделяның киржинчилери мурнакчы даараныынчылар Раиса Сумбаа, Люба Серебрякова, Лариса Васильева.

О. ОХЕМЧИК.

«Шын» солуннуң Күш-ажылчы алдар тугун бөгүн Тандыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң мурнакчы механизатору, Ленин орденниң эдилекчизи **Д. И. ПАШАРИНГЕ** тураскаадып көдүрген.

Дуржулгалыг хоочун механизатор эш Пашарин ДТ-75 трактор-биле хүнде шык базырар нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турар. Мурнакчы механизаторну оон эш-өөрү Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидадынга депшиткен.

Механизаторлар! Часкы хову ажылының мурнакчыларынга деңнежиңер!

АК ЧЕМ УЛАМ ЭЛБЭЭР

Кызылдың сүт заводунуң коллективи бирги кварталдың болгаш апрельдиң планныг даалгаларын бүгү көргүзүүлер талазы-биле ажыр күүсеткен. Тиилелгениң 30 чыл оюнга базы күш-ажылчы белектер-биле ужуражыр соруулганы салгаш, иэйниң баштайгы неделязын шалыпчы хүннер кылдыр чарлаан бис. Ынчангаш заводтуң чамдык өөлчеглери майның 1—3 хүннеринде организастыг, быжыг сагылга-чурумнуг, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Майның баштайгы үш хүннеринде Валентина Голубцованың сметана болгаш быштактар кылыр бригадазы үлүүн хүннүң-не 200 хуу күүседип турганнар. Ол ышкаш диет чемнер белеткээр цехте Валентина Егошина удуртқан өөлчег база бедик көргүзүүлүг болган. Болар өөлчегде-ле 140 ажыг тонна сүт продуктуларын белеткеп үндүрген.

Ажылдың организастыын болгаш бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр соруулга-бис хүн бүрү контрольду дыңзыткан бис. Ооң түүнелинде одалга цегиниң ажылчыныары эки ажылдап, заводтуң деривгелеринче изиг бусту доктаамал чорудуп, эки шынарлыг продукция бүдүрүп үндүрерин бүзүреллиг хандырганнар. Инженер-техниктиг ажылдакчылардан Владимир Ануфриев, Ольга Плохина, Людмила Гагарина болгаш слесарлар шалыпчыларның олуруунда ажылдап турар, Эрткен хүннерде көрдүген пландан ажыр 50 ажыг тонна чалаң сүттү, ряженканы, кефирни, аяржыны, саржагны өөлчеглер белеткээн.

Бис продукцияның чамдык хевирлерини Кызылдың магазиниериниң, инитиниң чемненилге, уруглар албан черлериниң чагырларын барымдаалап белеткеп турар бис. Арткан хүннерде мурнукузундан-даа өөлбек ак чем аймдан бүдүрер соруулганы салдывыс. Таңдының болгаш өске-даа районнарның саалдазы өөлбеп, сүт дужаалдазы арбыдап бар чоруур. Ол өөлбөөшкин хөй продукция бүдүрүп үндүреринге улуг идигланг.

М. КОРЧИКОВА,
Кызылдың сүт заводунуң директору.

АЖЫГЛАЛДА КИРГЕН

Кызылдың дөрт дугаар микрорайонунда № 7 бажыңның бир чартыын найысылалдын тудугжулары ажыглалда киргген. Аңаа 60 өг-бүле чурттаар.

Бо бажыңче Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалидтери, киржикчидери болгаш күш-ажылдың хоочунары кежүп киргген. Чаа бажында чурттаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдал тургустунган.

(Бистиң корр.).

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунуң коллективи бүгү-эвилелдиң үлетпүр, тудуг, транспорт бүдүрүлгелериниң социалистиг чарыжынга киржип, тоску беш чылдың планын хуусаа бетинде, 1975 чылдың март 25-те күүсеткен. Ол коллектив 30,5 млн. туйбуну кылгаш, 1 млн. 685 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Тоску беш чылдың эрткен чылдарында завод шилчиир Кызыл тукту каш удаа чаалап ап келген. Бирги кварталда ол коллектив беш чылдың планын хуусаа бетинде доозупкаш, районда үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында СЭКП райкомунуң, районнуң күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ол бүдүрүлгениң доктаамал бедик көргүзүүлерин чедип ап турары таварылга эвес. Ында социалистиг чарышты организастааны эки, күш-ажылдың сагылга-чуруму бедик, коллективте кижизидилге ажылы партия, комсомол, профэвилел организациязының кичээнгейниниң төвүнде. Партия хуралдарына чарыш, күш-ажылдың сагылга-чуруму, коммунистиг авангардчы ролю дээн ышкаш айтырыгларны чугаалажып турар. Политинформация, лекция, экономиктиг өөредилге доктаамал чорун турар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты 42 кижиге тывыскан, 57 кижи ол ат дээш күүсеннишкиниг ажылдап турар. Григорий Ботвинский, Сүрүнмаа Стомов, Владимир Күжүгет олар беш чылдың планын күүсеткеш, 1976 чылдың үүгүнде ажылдап турар. Анастасия Ооржак, Хертек Мингиймаа, Сотпа Толчак, Базыр Өөрмаа, Сарыглар Малдыш, Ооржак Дүдүп олар күш-ажылга кызымаан көргүзүп, эки ажылдап турарлар.

Доозукчу чылда заводтуң коллективи декабрьниң 25-ке 8,1 млн. кезек туйбу бүдүрер бедиткен хүлээлгени алган.

В. ТРУНКИНА,
туйбу заводунуң мастери, партия организациязының секретары.

ЧОННУҢ КАНДИДАТТАРЫ

«Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык салбырының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының сонгулда мурнунуң хуралы Тыва АССР-ниң Дээди Совединге сонгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 32 сонгулда округундан депутатка кандидат кылдыр республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **Күжүгет Сереевич Шойгуну** депшидер деп доктаатканы.

Тес-Хем районда «О-Шыныа» совхозта Бүгү-эвилел Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязының иниги хуралы О-Шынааның № 105 сонгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат кылдыр хойжу **Анфиса Тюлюшовна Комбуну** депшидер деп шиитпирлээн.

Ол-ла районда «Ак-Эриг» колхозтуң колхозчуларының, тускай эртемниглериниң сонгулда мурнунуң хуралы Тыва АССР-ниң Дээди Совединге сонгулда талазы-биле Тестиң № 103 сонгулда округундан депутатка кандидат кылдыр Тес-Хем райкүүсконың даргазы **Николай Васильевич Чыныгырны** депшидерин доктаатканы.

Хүлээлге күүселдезиниң

ХЫНАЛДАЗЫ

ҮЕ ЭВЭЭШ АРТКАН

Мал продуктуларын күрүнеге садарының талазы-биле бирги кварталда планныг онаалдаларын республиканың ажылчы чону чедиишкиниг күүсеткен. Ам көдээнин ажыл-ишчилериниң мурнунда кол соруулга—күрүнеге эзт, сүт, дүк садарының чартык чыл планын чедиишкиниг күүседири. Республиканың чарыштыг районнарының май 1-ге чедир күрүнеге мал продуктуларын сатканын хуу-биле деңнеп көргүзерге мындыг:

Чарыштыг районнар:	сүт	эзт	дүк
Бай-Тайга	57,6	38,0	1,2
Барыын-Хемчик	58,6	51,6	5,3
Мөнгүн-Тайга	—	9,5	2,7
Өвүр	26,2	26,4	—
Чөөн-Хемчик	61,1	47,2	2,8
Улуг-Хем	47,1	38,5	1,0
Таңды	56,6	71,7	2,2
Каа-Хем	60,2	44,7	—
Бии-Хем	53,7	48,4	16,3
Тожу	69,7	101,7	—
Тес-Хем	62,8	38,6	1,7
Эрзин	55,2	21,3	0,8
Кызыл район	55,6	69,8	—
Республика иниги-бюе	55,5	48,8	2,3
Эрткен чылдың ол үезинде турганы	63,5	50,4	2,5

Май 1-ге чедир республиканың районнары күрүнеге 64339 центнер сүттү, 35628 центнер эзти болгаш 122 центнер дүктү саткан. Чартык чылдың түүнелинге чедир ийи-ле ай арткан, ынчалза-даа районнарның хөй кезин күрүнеге сүт садарының планныг онаалдаларын чүгле орту биче-ле ажырып алганын үстүнде хуулар көргүзүп турардыр. Харын-даа Өвүр, Улуг-Хем районнар сүт садарын чүгле 26,2—47,1 хуу чедирген. Арткан ийи айда бүгү курлавырларны ажыглап турган, кызын ажылдавас болза, бо районнар чартык чыл планын күүсетпейн барып болур. Планныг онаалдаларын күүседиринге Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Тожу районнар чарыштыг кожаларын дыка мурнай бергеннер.

Күрүнеге эзт садарының чартык чылда планныг онаалдаларын Тожу районнуң ажыл-ишчилери күүсеткен, а олар-биле чарыштыг бии-хемчилер планын орту безин чедирбээнин ол районнуң удуртукчуларынга сагындырары артык эвес.

Таңдының ажыл-ишчилери күрүнеге эзт садарының чартык чыл планын күүседиринче чоокшулаан, а олар-биле чарыштыг каа-хемчилер 27 хуугa чыдып калган. Арткан чарыштыг районнар (Барыын-Хемчик, Кызыл районнардан өскелери) күрүнеге эзт садарының чартык чылда планныг онаалдаларын орту безин чедирбээн.

Эрткен чылдың май 1-де байдал-биле алырга, республика күрүнеге 168 центнер дүк саткан турган, ам ол сан чүгле 122 четкен.

Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, республиканың районнары күрүнеге 11857 центнер сүттү, 6682 центнер эзти эвээшти саткан.

Маллан алыр продуктуларны күрүнеге садарының чартык чыл планын күүседип турарында улуг четпестер барын үстүнде көргүскеннивис саннар бадыткап турар. Бүгү күштү, бар курлавырларны чөптүг ажыглап турган, хожудаашкынкан уштунуп, хүлээлгелернин күүселдезин чедип алырын хандырары— районнарның, ажыл-агый удуртукчуларының хүлээлгези болур.

Политиктиг өөредилгени чедиишкинниг доозар

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ

Ооллар, кыстарның марксизм-ленинчи үзел-бодалын, эңгы талазы-биле бот-медерелин, идейлиг бедик бүзүрелин, буржуаз идеологиягa эптем чок чоруун хевирлеп тургүзүрү, оларны коммунизмниң херээнге бердинген кылдыр кижизидери аныяктар-биле ажылда кол үүүл болуп турар.

Ол сорулгаларны шиитпирлээринге чугула рольду комсомолдуң политчырыдыышкыны ойнап турар. Бистиң республикада партия-биле комсомол өөредилгезиниң янзы-бүрү хевирлеринде 21 муң ажыг комсомолчулар болгаш аныяктар хаара туттунган. Ында өөредилгени дуржулгалыг, эки белеткелдиг эштер удуртуп турар. Комсомолдуң политөөредилгезиниң четкизинде пропагандистериң 70 хуузу партия кежигүнү болгаш партия кежигүнүне кандидаттар, 69 хуузу дээди болгаш доосаан дээди эртемниг.

Ажыд чүгле пропагандистерни шилип алыры-биле кызыгаарламазы белгилиг. Политөөредилгениң удуртукчуларындан амыдырал чаа-чаа үүүлдерни негеп турар. Олар боттарының идей-теоретиктиг деңнелин, пропагандист мергежилин доктаамал бедидери база чугула. Бо өөредилге чылында комсомолдуң политөөредилгезинде пропагандистериң 40 хуузу чаа ажылдап эгелээн кижилер болуп турар. Ынчангаш өөредилге чылын оларның чедиишкиниг доостурарынга боттуг дузаны чедирери, ылаңгыя семинарларны, кичээлдерни шын эрттирериниң методиктиг дузазын көргүзери комсомол организацияларының чугула сорулгазы болур.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның политөөредилгези Өвүр, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарда, Ак-Довурак хоорайда организастыг, чогуур деңнелде эртип турар. Ында аныяктарның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезинче партия организациялары кичээнгейни база салып, боттуг дузаны чедирип турар. Ол ышкаш тус-тус пропагандистериң кылган ажылының дугайында отчёдун дыңнап, ажылда бар четпестерин эдеринин боттуг хемчеглерин алгылаан. Пропагандистериң арга-дуржулгазын солуштурар, семинарларын эрттирер, оларга ажыктыг сүмелерин бээр ажыл үстүнде районнарда багай эвес. Ында комсомол организациялары комсомолдуң политөөредилгезин кичээнгейниң төвүнге тургузып, пропагандистерге хүн бүрүүнүң дузазын чедирип, хүлээнген ажыл-херек дээш харысалганы белгилип турар.

Бо өөредилге чылында «Экономиктиг билиглериниң үндезиннери», «Аныяктарга партия дугайында», «Коммунистиг мөзүг-шынарның үндезиннери» деп бөлүмнерге комсомолчу-аныяктарның сонуургалы бедээн. Мөңгүн-Тайга районуң «Малчын» колхозунда Адыр Хертек, Каа-Хем районуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда Владимир Щербак, Ак-Довуракты төп бүдүрүлге лабораториязында Мария Беспалова, Бай-Тайга районуң «Кара-Хөл» колхозунда Сырга Күдерек, Бии-Хемниң «Өөк» совхозунуң Тарлаг салбырында Александра Хорошилова, Өвүрүнүң «Кызыл тук» колхозунда Алдын-оол Ооржак, Кызылдың № 1 АТБ-де Борис Стрельников олар ышкаш пропагандистер боттарының идей-теоретиктиг деңнелин, мергежилин доктаамал бедидип, дыңнакчыларга ханы билигни берип турарлар.

Амгы үеде комсомол организацияларының мурнунда сорулга улуг. Комсомолдуң политөөредилгезинде дыңнакчыларның санын кызырбазыче, программаны долузу-биле доозарынче, түүнел кичээлдерни бедик деңнелге, организастыг эрттирериче кичээнгейни салыры болур. Түүнел кичээлдерни майның 20-ниң бетинде доосаан турары көрүнген.

«Совет улустуң эрес-мадырлыг чоруу өлүм чок» деп ленинчи кичээл-биле комсомолдуң бүүү политбөлүмнеринге болгаш семинарларына өөредилге чылы доостур. Ону Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чылынга тураскаадыр.

Өөредилге чылының удавас доостуру-биле чергелештир, комсомолдуң политөөредилгезинде бар четпестерден чогуур түүнелди үндүрүп, келир өөредилге чылында ону каталгаваының хемчээн алыры чугула. Республикада ажылдап турар үжен хар чедир аныяктарның үштүң бир хевин кандыг-даа өөредилгеде хаара туттунмаан. Чамдык колхозтарда, совхозтарда, албан организацияларда, бүдүрүлгелерде «Пропагандистиң булуңу» безин эки дерип тургуспаан, чамдык библиотекалар дыңнакчыларга пропагандистерге дуза кылдыр номнар делгемгейин организаставаан болуп турар.

Пропагандистериң иштинде кичээлдерге техниктиг херекселдерни, көргүзүг материалларын ажыглап турар кижилер эвээш. Кичээлдериң шынарын бедидип, дыңнакчыларның сонуургалын, идепкейин көдүрериге оон ужур-дузазы улуг болгай. Республиканың партия райкомнарының политчырыдыышкын кабинеттеринде янзы-бүрү 150 ажыг техниктиг херекселдер бар. А республиканың хүндүсү школаларында хөй-хөй киноаппаратуралар, магнитофоннар, диапроекторлар ажыглаттынын турар. А районнарның «Билиг» иштилел салбырларында техниктиг янзы-бүрү херекселдер база эвээш эвес. Оларга ажыглаар диафильмнерни, диапозитивтерни, грампластинкаларны болгаш көргүзүг материалдарын районнарда политчырыдыышкын кабинеттериниң библиотекаларындан чугаалажын ап болурунун аргазы бар. Ынчангаш дыңнакчыларның сонуургалын бедидип, кичээлдериң шынарын өжүдүп аргалар пропагандистерде бар дээрзи моон тодаргай-дыр. Ол техниктиг херекселдериң тургузуун пропагандистерге өөредири-биле эки ажылдыг пропагандистериң ажык кичээлдерин, семинарларны эрттирер болза эки.

Келир өөредилге чылынга белеткел ажылдарын чорудуп тура, аныяктарны политөөредилгеже хаара тударда оларның күзел-сонуургалын барымдаалап, кижи бүрүзү-биле беседалажыры чугула. Ортумак эртем чедип албаан аныяктарны кежээки школаларже, ортумак өөредилге черлериниг бот-өөредилге-биле өөредиринче кичээнгейни салза чогуур.

Х. СИИРИН.

СЭКП Тыва обкомунуң Политчырыдыышкын бажыңының консультантызы.

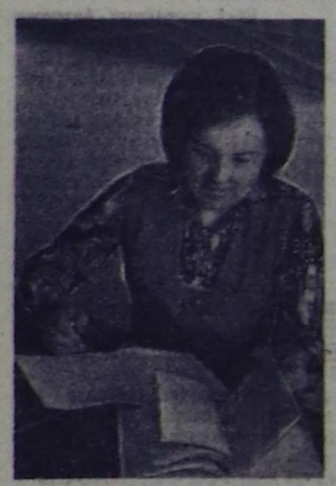

Тамара Андреевна Сердобинцева эрткен чылын Саратов областың Балашевта башкы институдун доосаан, Тывага ажылдап чедип келген. Ол ам Тээли ортумак школазында орус дыл болгаш литература башкызы. Аныяк специалист чүгле бодунуң ажылы-биле кызыгаарлаттынмайн, хөй-нийти ажылдарынга база идепкейлиг киржип турар. Ол школада онгу класстың өөреникчилеринге «Коммунистиг моральдың үндезиннери» деп бөлүмнү удуртуп турар.

ЧУРУКТА: Т. А. Сердобинцева.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

ДЫҢНАКЧЫЛАР — ПОЛИТИНФОРМАТОРЛАР

«Сүт-Хөл» совхозтуң Суг-Аксы суурда марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир политшколаның дыңнакчылары багай эвес өөренип турар. Ында түүтү 19 кижи хаара туттунган, дээди эртемниг ийи пропагандист ажылдап турар. Школаның дыңнакчылары боттарының политбилиин бедидер дээш кызымаккай өөренип турарлар.

Кичээл понедельник санында ийи шак дургузунда үргүлчүлээр. Дыңнакчылар чүгле көрдүнген программа-биле кызыгаарлаттынмайн; партия, чазактың чугула документилерин, В. И. Ленинниң чогаалдарын өөренип турар. Ол ышкаш диафильмнерни, көргүзүг материалларын, картаны ажыглап, өөренген тема бүрүзүнүң соонда зачётларны дужаан турар. Ындыг арга дыңнакчыларының сонуургалын болгаш харысалгазын бедиткен.

Кичээл эгелээр мурнунда политинформацияны кылып турар. Аңда дыңнакчылар даңзы өзугаар киржип, неделя дургузунда чурт иштинге болгаш даштыкыга болган болуушкуннарның дугайын, республиканың, районнуң болгаш совхозтуң амыдралының дугайында саннар, фактыларны ажыглап тургаш, солун кылдыр чугаалап бээрлер. Политинформаторларының эрттирипкен чамдык үүүлдерин дыңнакчылар боттары немеп турарлар.

Пропагандист башкы К. Ондар, эмчи Н. Очур-оол олар дыңнакчыларга быжыг билигни бээр дээш, кичээл бүрүзүнге ыяк белеткелдиг келир. Оларның кичээли бедик идей-теоретиктиг деңнелге эртер. Ынчангаш дыңнакчыларның сонуургалы улуг.

Б. САТ.

Чөөн-Хемчик район.

ДУРЖУЛГАЛЫГ ПРОПАГАНДИСТ

Бай-Тайга районуң улус өөредилге килдизиниң улуг инспектору Сергей Хертек-биле оон ажылдаар кабинединге ужурашкан бис. Ол хөй чылдарда пропагандистеп ажылдап келген. Бодунуң дуржулгазының, амгы үеде чорудун турар теоретиктиг семинарының база оон киржикчилериниң дугайын чугаалады:

— Райпо ажылдакчыларының ортузунда «Коммунистиг кижизидилге дугайында» теоретиктиг семинарны удуртуп турар мен. Айда бир катап чыглыр бис. Семинарда киржип турар кижи бүрүзү идепкейлиг. Лекцияларны дыңнакчылар боттары темалар аайы-биле белеткээш, кичээлге чугаалап турар. Олардың аразында кызымак, өөредилгезинге ак сеткилдиг эштер хөй. Чижээ, Тырылаа Кара-оол, Сергей Артына, Семис-оол Сенги-Доржу болгаш өскелер-даа.

Сергей Сарыгович Кызылдың башкы институдун доосаан, Тээли ортумак школазынга үр үеде ажылдаан. Ол чылларның дургузунда хөй-нийти ажылдарынга идепкейлиг киржип, чон ортузунга агитаторлап, пропагандистеп, политинформаторлап келген. Ынчангаш ону хоочун пропагандизивис деп тээлижилериниң чоргаарал-биле алаары-даа чөп.

Оон аңгыда, теоретиктиг семинарының кичээлдеринге чугаалажыр айтырыгларны районуң амыдралы-биле, ылаңгыя райпо коллективиниң ажыл-агыйы-биле бөгө холбап турар.

Бо бүгү коллективтиң ажыл-амыдыралынга эки салдарны чедирип турар. Райпо бирги кварталдың планыг онааладаларын 100 хуу күүсеткени таварылга эвес.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

ЧУРУКТА: хоочун пропагандист С. С. Хертек.

Авторнуң фотозу.

БӨГҮН—РАДИО ХҮНҮ

МИЛЛИОННАРНЫҢ ИНДИРИ

Совет улус Радионуң чаңчыл «парган хүнүн эвилелдешкен, автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге болгаш ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сонгулда кампаниязы улам калбарып, Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чыл оюн демдеглээри-биле белеткенип турар үеде, партия Төп Комитединиң апрель Пленумунуң шиитпирлери чонну политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик кодурлуушкунче сорук киргген үеде демдеглеп эртип турар. Улуг орус эртемдеи Александр Степанович Попов харылзаанын хайгамчык чепсээ — радиону ажылдаткан хүнү —1895 чылдың май 7-ниң хүнү болгай.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүенің үндезилекчизи болгаш баштынчызы В. И. Ленин радионуң ужурдузазын бедии-биле үнелеп чорган. Совет эрге-чагырганың баштайгы хүннеринден эгелээш-ле, радиону харылзаа сорулгаларынга калбаа-биле ажыглап, оон ажылчы чоннарны кижизидеринге деңнелге чок улуг ролюн, партийниң пропаганда болгаш агитация ажылын күштелдирип чорударынга кайгамчык аргаларының ол айыткан. «Кайгамчыктыг-ла чугула чүүл — деп, В. И. Ленин радио дугайында бижээн. — Бо ажылдар биске кайгамчык ужур-дузалыг» — деп, радио тудуушкунуңун сорулгаларын шиитпирлеп турган кижилерге Ленин чугаалап турган.

Совет радиотехника болгаш радиохарылзаа хөгжүлдезиниң бүүү төөгүзү В. И. Ленинниң ады-биле тудуш холбаалыг. Радиону эң баштай чогаатка бистиң чуртувуска радиону дамчыдылгага ажыглаарының эгезин салган. Бо угланышкынга баштайгы базымны В. И. Ленинниң айтышкыны-биле тургускан Нижегородскиниң радио лабораториязы хөйну кылган. Оон Москваже, өске-даа хоорайларже радио-телефон дамчыдылгазын чедиишкиниг чоруткан. Радио-телефон талазы-биле Нижегородскиниң лабораториязының ажылының дугайын чугаалап тургаш, Владимир Ильич мынча дээн: «Москвага номчаан солунну бүүү Россия дыңнаар апаар».

1920 чылдың март айда Төп радио-телефон станциязын тудар дугайында декретке Владимир Ильич ат салган. Ол станцияның албан өзүзүнүң ажылдыышкыны Москвага болган, ынчангаш ол хүнден — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 5 чыл оюндан эгелээш, ССРЭ-ге радио дамчыдылгазын хөгжүдер талазы-биле ажылдарын калбак программазын боттандырып эгелээн. Радио дамчыдылгазы бүүү делегейге дүргени-биле сайзырап эгелээн. Чээрби чылдарның эгезинде радио хүлээп алыр приёмниктериниң саны делегейге он-он, чүс-чүс деп саналганыг турган болза, амгы үеде 700 миллион ажыг, азы чурттакчы чүс кижиге-ле 19 приёмник онааажып турар.

Совет Эвилелинде радио дамчыдылгазының четкизи калбарган. Амгы үеде бистиң чуртувустуң 100 чурттакчызынга-ла 50 ажыг радиоприёмник болган дамчыдылага точказы онааажып турар. Чуртту радиожударының ленинчи планын амыдыралга боттандырбышаан, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак радио дамчыдылгазын болгаш телевидениени бүүү тала-биле хөгжүдер талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ажылдарны боттандырганындан ону совет өг-бүле бүрүзү калбаа-биле ажыглап турар апарган. Радио болгаш телевидение ленинчи идеяларны, төрээн партияның сорук кирикчи состерин, чурттуң чедиишкиннериниң дугайында янзы-бүрү медээлерни эң-не ырак, хайны челарге ледирип турар. Амгы үеде ССРЭ-ниң радио дамчыдылга четкизи делегейде эң улугларының бирээзинге хамааржып турар. Төп радио дамчыдылгазы сес программа кылып, радио чалгыларының бүүү каттарын ажыглап турар. Эвилелдешкен, автономнуг республикалар, крайлар болгаш областар дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустарының 67 дылынга чорудуп турар. Бир хонукта дамчыдыл турар программаларның ортумак хемчээли — 1000 ажыг шак.

Даштыкы чурттарның радио дыңнакчыларынга совет радио станциялары 70 дыл кырынга дамчыдылгаларны кылып турар, бистиң чуртту дамчыдылгаларын барык бүүү диптериниң чурттары дыңнап турар. Күш-ажылдың кижилериниге бистиң дамчыдылгаларывыс — тайбының, хосталганың, социализмниң, шынчы чоруктуң үүн болуп турар.

Амгы үеде ССРЭ-ниң 100 ажыг хоорайлары телевидениениң ийи программазын хүлээп ап турар. Тоску беш чылдың төнчүзүнде ССРЭ-ниң чурттакчы чонунуң 75 ажыг хуузу телевидение дамчыдылгазын көөр аргалыг болур.

Телевидение болгаш радио дамчыдылгазынга Черниң кылымал спутниктери улуг рольду ойнап апаар. 1965 чылдан эгелеп, бистиң, чуртувуска харылзааның спутник системазын тургускан. Оон дузазы-биле, өскээр чугаалаарга, Черниң «Молния» деп кылымал спутнигиниң дузазы-биле Төп телевидениениң оңнуг болгаш өң чок дамчыдылгазын көрүп турар болгай бис.

Тоску беш чылдың эрткен дөрт чылдарында ССРЭ-ниң спутник дамчыштыр кылыр харылзаазы дыка сайзыраан. Техниктиг чаа-чаа херекселдер немешкен. Чижээ, 1973 чылдың ноябрь айдан эгелеп, космос харылзаазының көжүн чоруур «Марс» деп станциязын ажыглап эгелээн. Ону чер бөмбүрзээниң хайы-даа булуңунга аппаргаш, дамчыдылганы кылып, хүлээп ап болур. Чижээ, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары эш Л. И. Брежнев Иниягa албанының аян-чоруун кылып чоруп турда, чогум-на харын ындыг телевидение харылзаазын «Молния» спутникти дамчыштыр ажыглаан.

Чер кырының «Орбита» деп телевидение станциязы доктаамал хөгжүп турар болгаш оон саны тоску беш чылдың төнчүзүнде 60 ажа бээр.

Радио болгаш телевидение талазы-биле улуг чедиишкиннерни бистиң республика база чедип алган. Радиодамчыдылга четкизи Тываның барык бүүү девискээрин шыва алган. Телевидение дамчыдылгазы бөгүн бистиң республиканың күрттакчы чонунуң 35 хуузун хаара туткан.

Тывага телевидение дамчыдылгазын улам ыңай сайзырадыры-биле амгы үеде радио шугумунуң тулуун чорудуп турар. Ону ажыглалга киргенде барын талакы районнарның чурттакчы чону «Орбита» системазын дамчыштыр Төп телевидение черинің база Кызылдың программаларын көөр аргалыг апаар. Бистиң республикада 40 муң хире радиоточкалары, 17 муң ажыг анчыдыгы маркаларыг радиоприёмниктер, 20 муң ажыг телевизорлар ажылдап турар. Оон аңгы өңнүг телевизорларының саны база өзүп турар. Теле болгаш радио дамчыдылгаларны организастаарынга кызымаккай, боттарының ажылын кылып билир, техниктиг ажылдакчылар, теле болгаш радио журналистер, режиссёрлар, операторлар бисте эвээш эвес. Оларга эштер Маадыр Куулар, Шактар-оол Ондар, Борис Черногубов, Луиза Рудольф, Седен Хертек, Камиль Газизов дээш оон-даа өскелер хамааржыр.

Радио болгаш телевидениениң ажылдакчылары партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдырала боттандырбышаан, боттарының чогаадыкчы мергежилин улам-на байдыдып турар.

К. САЯН.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдүлүнүң Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң даргазының оралакчызы.

РАДИО, ТЕЛЕДАМЧЫДЫЛГА

Чылдың-на майның 7-де эртемниг болгаш техниканың, массалыг радиодамчыдылгазының болгаш телевидениениң төөгүзүнде эң чугула болуушкунну демдеглеп турар. Ол хүн улуг орус эртемден А. С. Попов электри сигналдарын ырак черге дамчыдар аргалыг аппаратты чогаадып тургускаш, ажылдаткан.

Совет эрге-чагыргазының чылдарында радиохарылзааның дериг-херекселдери улус ажыл-агыйының бүүү-ле адырларында, эртемде болгаш культурада дыка калбарган. Радионуң дузазы-биле космос корабльдерин башкарып, ырак-узак планеталарны шинчилеп, чурттуң эң-не кыдыг-кызыгаарында булуңнар-биле харылзааны тудуп, бүдүрүлге черлерин автоматтар болгаш механизмнер-биле хандырып турар апарган.

Бистиң калбак-делгем чуртувустуң чер болганында амгы үеде 100 миллион ажыг радиоприёмниктер, 60 хире миллион телевизорлар, 50 миллион репродукторлар бар. Оон аңгыда чурттуң 400 хоорайлары дамчыдылга четкилериниң үш программаларын бир угда хүлээп ап турар. Телевидениениң дамчыдылга четкизинге 1.600 ажыг станциялар кирип турар, тус-тус черлерде «Орбитаның» чер кырының 50 ажыг станциялары ажылдап турар болгаш радио хүнүнүң бүдүүзүнде Байкал-Амур демир-орууның шугумунда станция ажыглалга кирген. Бүүү-эвилелдиң ол тудуунуң киржинчилери Москвага болган Май Бириниң чыскаалын бир-ле дугаарында ак-көк экраннарга көргеннер.

Эвилелдешкен республикаларда, крайларда болгаш областарда ам ССРЭ-ниң улустарының 67 аңгы дылында радио-теледамчыдылгаларны кылып турар.

Бистиң республиканың дыка хөй чурттакчылыг черлери Кызылдан теледамчыдылганы көрүп турар апарган. Телевидение дамчыдылгазы эң ылаңгыяда онгу беш чылда дыка хөгжүүр, улаштырар дамчыдылга станцияларын тудар.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың теледамчыдылга суургазы. Адаанда—вокальдыг ансамбльдер көрүлдезиниң түүнел концертиниң киржикчилери политехникумнуң болгаш «Тыва тудуг» трезиниң төлээлекчилери дамчыдылга үезинде. (Уланчызы үшкү арында).

РЕПОРТАЖ

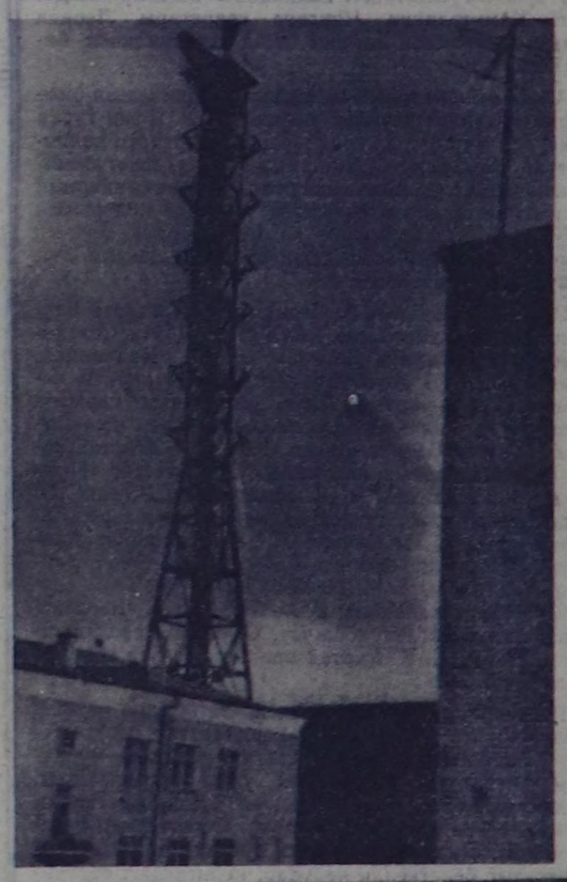

СОРУЛГАЛАР УЛУГ

Тыва АССР-ниң Чонуңу амыдырал хандырылга министерствозунуң коллективтери бо чылын пландан ажыр 20 муңдан эвээш эвес рубльдиг ачы-дузазын чонга чедирер деп хүлээлгейн алган ажылдап турар.

Чурттуң мурнакчы бүдүрүлгелери — Курган областың Куртамышта чонуң амыдырал хандырылга комбинадының база Иваново областа «Рембыттехника» каттыжышкынының 1975 чылда планыг онааладаларын хуусаа бетинде күүсеттир деп эгелекчи саналын Кызылдың, Тураның, Эрзинин амыдырал хандырылга комбинаттары деткиннаан, республикада амыдырал хандырылга комбинаттарының бүүү ажылдакчыларын социалистиг чарышка кыйгырган.

Бо чылдың бирги кварталында министерство чонга ачы-дуза чедиреринің планын 101,0 хуу күүсеткен. Нийти продукцияны сайгарарының планы 105,0 хуу күүсеттинген, эрткен чылдың-биле деңнээргe 80 муң рубльдиг продукциязын хейну сайгарган.

Бирги квартада Кызылдың амыдырал хандырылга комбинаты пландан ажыр 10 муң рубльдиг ачы-дузазын чонга кчүүскен. Тураның амыдырал хандырылга комбинаты квартал планын 102 хуу күүсеткен, пландан ажыр 1300 рубльдиг ачы-дузазын чедиргеи. Ол ышкаш Чадааннаның, Эрзинин амыдырал хандырылга комбинаттары эки ажылдаан. Бо коллективтерде кижилер-биле ажыл эки деңнелде. Социалистиг чарыштың түүнелдерин өй-шаанда түүнеп үндүрүп турар, бүдүргеи продукцияның шынары бедик.

Бүдүрүлгелерде чыл келген тудум-на мурнакчыларның саны өзүп турар. Чүгле эрткен 1974 чылда 50 ажыг мурнакчы «1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилери» деп хөрек демдектери-биле шаңнаткан.

1974 чылда социалистиг чарышка тиилекчи болган дээш Кызылдың даараныла фабриказында эр улустың даштыкы хевин даараар бригадазы (бригадири В. Л. Пьянкова), база Чадааннаның чонуң амыдырал хандырылга комбинадының чуртталга бажыңнарын тудар болгаш септеп кылыр К. М. Куулар-га удуртган бригада РСФСР-ниң Чонуң амыдырал хандырылга министерствозунуң болгаш профэвилел Төп Комитединиң дипломнарыбиле, өртектиг бараннар-биле шаңнаткан.

Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелеринде чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер база бар. Бирги квартада көдээ чонга ачы-дуза чедиреринің планын Амыдырал хандырылга министерствозу нинтизи-биле 96 хуу күүсеткен азы 12 муң рубльдиг продукциязын чонга чедир бербээн.

Беш чылдың директивтиг онааладаларындан Амыдырал хандырылга министерствозу чонга ачы-дуза чедирер планда 140 муң рубль хожудаашкынныг болуп турар. Доозукчу чылда бүдүрүлгениң ажылын экижидип, ажыглаттынмайн турар курлавырларны болгаш аргаларны тып тургаш ажылдаары бистен негеттинип турар. Ол аргалар бистиң бүдүрүлгелеривисте бар. Бүдүрүлгелерде кол фондуларны ажыглап турары четпес. Хол-биле кылыр ажыллар бүдүрүлгелерде ам-даа 30—40 хуу, чонга ачы-дуза чедиреринің культуразы куду. Оон түүнелинде чонуң чамдык чагыгларын күүсеткениниң шынары куду, азы чогуур хуусаазында кылдынмайн турар таварылгалар бар. Хепти даараныының, будун, аштарының, радио, телевизорну септээниниң шынары багай дээш чондан негелде, хомудаллар кээп турар. Чонга ачы-дуза чедиреринің 17 кол хевирлеринден 9 хевирлерни бирги квартада күүседип шыдаваан бис. Ылаңгыя чаа идикти быжып, даараары, трикотаж хепти кылыры болгаш ону септээри, хепти аштап чууру, чонуң чагыын ёзугаар чуртталга бажыңын тудары болгаш септээри чедир күүсеттинмээн.

Министерствонуң чамдык бүдүрүлгелериниде күш-ажылды организастааны кошкак, цехтерде чиг-этти чөрүгдаарының үчёдун багай турускан. Бажың иштинге херегээр стол, сандай кылырының технологиязын эки сагып шыдавайн турар. Дериг-херекселдерни ажыглаары ам-даа четпес байдалда, бүдүрүлгелер чүгле чаңгыс эзлчег-биле ажылдап турар, а бүдүн чартык азы 2 эзлчег-биле ажылдап болурунун арга-лары бар.

Көдээниң чонунга ачы-дуза чедирери хоорайныыдан хожудап турар. Көдээниң чонунга ачы-дуза чедиреринің хевирлери ам-даа эвээш, хепти химиниң дузазы-биле аштап, будууру, чонуң хуу эдилеринге хереглеттинер нарын-техниканы септээр ажыллар долузу-биле хандырттынмайн турар. Амгы үеде чамдык колхоз, совхозтарда комбинаттарның салбыры хевирлиг биче, үүрмек мастерскаяларда 2—3 даараныкчылар, азы идикти септээр 1 кижи ажылдап турар.

Көдээ черниң чонунга ачы-дуза чедиреринің эң эки хевири болза, чагыгларны комплекстиг хүлээп алырының пунктуларын, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң аразында кооперацияны организаставы болур. Бирги квартада чонга ачы-дуза чедиреринің планын күүседиринге кооперастаар арга улуг ажыктыг болган, бо арга-биле ажылдың планы 122 хуу, оон иштинде көдээ черни хандырарының планы 143,5 хуу күүсеттинген.

Министерствонуң бүдүрүлгелеринде социалистиг чарышка 6 үчастоктар, 34 бригадалар, 400 ажыг кижилер киржип турар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты 200 ажыг кижиге, ийи цехке болгаш 7 бригадага тывыскан. Ындыг-даа болза социалистиг чарышты чамдык удуртукчулар болгаш профэвилел организациялары бедик деңнелге чедир удуртуп шыдавайн турарын айтыры чугула. Шагаан-Арыг, Тожу, Сөмагалдай, Бай-Хаактың амыдырал хандырылга комбинаттарында цехтер, бригадалар аразында база ажылчыннарның профессия аайы-биле социалистиг чарыжын кошкак организастап турар. Социалистиг чарыштың түүнелин ховар үндүрүп, көргүзүг, хүндүлел самбыраларын чогуур үезинде бижип үндүрбейн турар.

Бо доозукчу чылда республикада чонуң амыдырал хандырылгазының ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулга салдының турар. 1975 чылда бистиң бүдүрүлгелеривис чонга ачы-дуза чедиреринің планын 2410 муң рубль түүнүг кылдыр күүседир хүлээлгелиг. Оон аңгыда 3620 муң рубль бараанныг продукцияны сайгарар.

В. ЧИМДАН.

Чонуң амыдырал хандырылга министриниң оралакчызы.

Хоочун тудугжу

Сарыг-Бел — Барыын-Хемчик районда көрүштүг суурларның бирээзи. Бүдүрүлгенің, чуртталганың болгаш культура-амыдыралдың чаа тудучлары улам немежин, будун кудумчулар безин улажып турар. Ол болза чаңгызы — шуптузу, а шуптузу — чаңгызы дээш демниг күш-ажылдың түүнели, партияның болгаш чазактың бүүү-ле чүвеин кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараалгалын турарының тодаргай бадыткалы.

Ильичниң лампочказы чайлаан амгы Сарыг-Белде он чыл школазы, делгем көдээ клуб, үлетүр болгаш азыр-чем бараанарының магазины, чуйар-бажың, эмнелге, харылзаа болгаш уруглар албан черлери ажылдап турар. Ол бүүнү уран-шевер тудугжулар кылганы билдингир. Оларның аразындан хоочун тудугжу О. О. Содунамның күш-ажылын доозу-даа бол, чижекке айтыр болдум.

О. О. Содунам пенсиялаандан бээр 12 чыл болган. Назыны улгатса-даа, оон амыдырал болгаш ажыл-ниити үнези өскелерге үлегерлиг болбушаан. Ол ам-даа ажылдап турар. 1974 чылда «Социалистиг чарыштың тиилекчиви» деп демдек, Ленинчи юбилей наалы оон хөрээнде чайлап чоруур. Ооржак Оюн-оолович Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле база шаңнаткан.

М. ЧҮЛДҮМ.

ТИИЛЕЛГЕНИҢ 30 ЧЫЛЫНГА

КЫМ-ДАА, ЧҮҮ-ДАА УТТУН-ДУРБААН

ӨЛҮМ ЧОК МААДЫР ЧОРУК

Армия генералы С. ШТЕМЕНКО, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Кол штавыныңның начальнигиниң бирги оралакчызы

Үжен чыл мурнунда — 1945 чылдың мэй 9-та — кижи төрелгениниң сагыш-бодалыга кезээ-моңгеде артар болуушкун делегей төөгүзүнче бижиттинип кирген. Берлин чоогунуң хоорайы — Карлсхорстуга эвилелчи күрүнелериниң командылалдарының төлээлекчилери фашистиг Германияның чугаа чокка дүжүп бергенин хүлээп алган деп медээни шак ол хүн бүгү чер-делегей кырында кижилер улуг өөрүшкү-биле уткаан. Хүгбайыраан «үшкү империя» бодунуң дүрүм ёзугаар чуттуг төнчүзүнге чедип келген. Совет Эвилелин узуткаарынче, делегейге тергиндели доктаадып тургузарынче, делегейниң улустарын бодунуң кулдары болдурарынче углаан герман империализмниң планнары буурап дүшкен. Ортаны чүс чылдың араатанзыг чоруунуң эң чуттуг дээн кем-бурууларындан артык буждар үүлгедиглерни кылып турган гитлержи «Чаа ёзучурум» буступ дүшкен.

Ол болза Совет Эвилелиниң, антигитлержи коалицияның өскө чурттарының, бүгү делегейниң чедип алган улуг тиилелгези болган.

Тиилелгениң 30 чыл ою — бүгү делегейниң күштериниң интернационалчы байырлалы. Совет Эвилели-биле кады ол кайгамчыктыг хүннү социалистиг чурттарның улустары, чер кырында бүгү делегейниг кижилер демдеглеп, олар совет улуска болгаш ооң Чепсектиг Күштеринге ханы өөрүп четтириишкин-биле катап-катап баразалган турганнар.

Фашистиг Германияны болгаш ооң эвилелчилерин ашкан тиилелгенин хөй-хөй улустарының кады күжеңнишкиннери чедип алган. Ынчангаш совет кижилер фашизмниң күштери-биле демиселдиң киржикчи бүрүзүнүң кирген салыышкынын бедин-биле үнелеп турар. Ада-чурттуң Улуг дайынының баштайгы хүнүнден өөлгү хүнүнге чедир-ле югослав патриоттар бистиң дайынчы эштеривис болган. Югославияның Улусчу-хосталга шериг фашизмни чылча шаварының хөрээнге дыка улуг салыышкынны киргген деп үвени бистиң улус кезээде сактып чоруур. Совет Армия-биле хол-холуудан тутпуп алгаш, фашист агрессорларга удур Польшаның болгаш Чехословакияның эвилелчи шериглери эрес-дидим тулушкан, а дайынның өөлгү чадазында — Болгарияның, Румынияның болгаш Венгрияның дайынчылары шудургу тулчуп турган. Аку-дуңма Моол Арат Республиканың чонунуң болгаш шерииниң бистиң иниги демиселиске салыышкыны дыка улуг болган.

Француз «Нормандия-Неман» полктуң ужудукчулары советтерман фронтуда тулчуушкуннарга чедишкиниг демиселиккен.

Дайзынны ашкан шиити тиилелгеге улуг салыышкыны антигитлержи коалицияның улустары болгаш шериглери киргген.

Ооң-биле кады герман фашизмниң делегейге тергиндээриниге орукту дуглаан кол күш болза Совет Эвилели болган деп чүве делегейниң иинги дайынының болуушкуннарын боттуу-биле үнелээр кижи бүрүзүнге шуут билингир болгай. Чогум-на Совет Эвилели дайынның кол аар-бергезин бодунуң эктинге чүктеп эткен болгаш гитлерлиг Германияны, а ооң соонда милитаристиг Японияны чылча шаварына шиитпирлиг рольду ойнаан.

Дайын чоруп турда, Совет Армия фашистиг коалицияның кол күштерин — 607 дивизиязын чылча шапкан болгаш тудуп алган, а Соңгу Африкага, Италияга болгаш Барыын Европага англи-америк шериглер дайынның 176 дивизиязын чылча шапкан болгаш тудуп алган.

Немец-фашист шериг 13 миллион 600 муң кижизин, ооң иштинде совет-герман фронтуга 10 миллион кижизин өлүртүп, балыгладып болгаш туттуп алган. Ужар үүлүнүң дөрттүң үш кезиин, артиллериязының болгаш танкыларының хөй кезиин, а ол ышкаш 1600 дайынчы корабльдерин болгаш транспорт судноларын дайзын Чоон чукке ыыткынган.

Бо саннар болза делегейниң иинги дайынының хуу-салымы чогум-на харын совет-герман фронтуга шиитпирлеттинген, фашистиг Германияны болгаш ооң эвилелчилерин чылча шаварына кол болгаш шиитпирлиг күш совет Чепсектиг Күштер болган дээр дугайын маргыжар арга чокка херечилеп турар-дыр.

Фашистиг агрессорларны чылча шаварына Совет Эвилелиниң шиитпирлиг рольдуг болганын бүгү делегей хүлээп көрген.

1942 чылдың мэй айның кадыг-берге хүннеринде Ф. Рузвельт генерал Макартурга мындыг телеграмма чоруткан: «Улуг стратегия ёзузу-биле ап көөрге, Каттышкан Нациялардың өске 25 күрүнелерин каттыштыр алганына болааргa, өрүстар дайзынның артык хөй солдаттарын өлүрүп, ооң артык хөй боо-чепсектерин болгаш ок-чемзектерин узуткан турар деп бодүүн факт тодаргай-дыр».

Совет Эвилелиниң талалакчызы деп ханчап-даа сөглеп болбас У. Черчилль безин «чогум-на харын орус армия герман шериг машиназының иштн-хырын төө шаапкан» деп чөпшээрежир ужурга таварышкан.

Шак ындыг үнелээшкинни 1945 чылдың июнь айда АКШ-тың конгрезинге генерал Д. Эйзенхауэр кылган: «Кызыл Армияның чоруткан кампаниялары... Германияның аштырарына шиитпирлиг роль ойнаан» деп, ол чугаалаан.

Барыын талакы чурттарның күрүне болгаш шериг талазы-биле удуртукчу ажылдакчыларының бо чугаалары фашистиг Германияга удур дайынга Совет Эвилелиниң ролюн бичиледип, кудуладырын оралдажып турар реаксылыг төөгүчүлерниң чулчуруушкуннарындан шуут карышкак боон турардыр.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелиниң тиилелгезин — Октябрь революциязындан тургустунган совет иниитилел болгаш күрүне тургузуунуң улуг тиилелгези, марксизм-ленинизм идеологиязының, социалистиг экономиканың, совет иниитилелдиң, ССРЭ-ниң улустарының ажы-дүүмө ёзузунуң мораль-политиктиг чаңгыс эвиниң тиилелгези болур.

Төөгүде дериизээр чүве чок патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгезин күүсеткен совет улус Ада-чурттуң Улуг дайынынга бистиң тиилелгевисти хандырган. Ол тиилелге совет Чепсектиг Күштериниң, ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарының, күш-ажылчы интеллигенцияның каттышкан, чаңгыс эптиг күжеңнишкининиң түүнели болур. Коммунистиг партияның армияны болгаш улусту удуртканы тиилелгениң кол үүлү ол болган.

Совет улус Ада-чурттуң Улуг дайынынга шериг, политика, экономика, идеология болгаш дипломатия талазы-биле тиилелгени чедип алган. Совет Чепсектиг Күштер, бистиң социалистиг шериг организациявис дайзынган артык күштүүн балыткаан. Марксизм-ленинизмдеи идей-политиктиг үндезинни ап турар совет шериг эртеми ол дайынга тиилээн. Дайын чылдарының дургузунда боттандырын чоруткан камгалалдың он болгаш шаап халдаарының дөртен операциялары, фронтуларның болгаш армияларның кылганы чүс-чүс тулчуушкуннары бистиң шериг эртемивистиң болгаш шериг уран аргаларывыстың үргүлүү хөгжүп, сайзыраанын, бүгү-ле командирлериниң болгаш штабтарның мергежилиниң өскенин көргүскен.

Буржуаз шериг теориязының болгаш практиказының эң тергинин деп санаттырын турган Пруссияның «шериг школазы» совет шериг эртеминге болгаш шериг уран аргазынга удур шылгалдага шыдашпайн, аштырган.

Чепсектиг Күштериниң Коммунистиг партияга кижизиттирген командылакчы болгаш политиктиг кадрлары, дыка хөй совет полководчулар болгаш шериг начальниктер дайынчы шимчээшкиннерни углап, баштаарынга бедик мергежилдиин, быжыг билиглиин көргүскен. Шериниң эң бедик удуртулгазы, Дээди Кол командылал черинин Ставказы болгаш ооң ажылчын органы — кол штаб эң берге сорулгаларны шиитпирлээр аргалыг болган.

Совет улус тайбыңның болгаш социализмниң хөрээ дээш демиселге маадырлыы-биле өлген шынчы ооллар, кыстарны кажан-даа утпас, ыдыктыы-биле хүндүткээр, эрткен дайынның маадырларын, төөгүлүг тиилелгени хандырган бүгү кижилерни алдаржыдып турар. Бистиң даштыында хөй-хөй миллион өөнүктериис совет кижилериниң эрес-дидим, маадырлыг чоруун бедин-биле үнелеп көрүп турарлар. Советтер чуртунуң хамаатылары империалистиг реакцияның болгаш араатанларның эң каржы-дошкун күштерин чылча шаварынга шиитпирлиг салыышкынын киргген. Чогумна олар Европаның болгаш Азияның дыка хөй улустарын болгаш чурттарын хостаан, оларга хамаарышпас чорукту база социал депшилгени хандырган.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелиниң тиилелгези делегейде күштериниң деңзигүүрүн социализмге ажыктыг кылдыр үндезинин-биле өскерткен. Ол революстуг ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинин калбартып чоруларынга таарымчалыг байдалды тургузуп берген. Ынчангаш демократия дээш, социализм болгаш коммунизм дээш, бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузуп, хандырары дээш демисежиринге делгем орук улустарга ажыттынган. Делегей амыдыралының шиитпирлиг фактору болу берген социализмниң делегей системазы тургустуунгаш, быжыккан. Империализмниң колониалдыг системазы буступ дүшкен болгаш ооң бузуидуларының орнунда бот тускайлаң он-он аныяк күрүнелер тывыдган.

Өөлгү 30 чыл иштинде делегейде дыка хөй өскерилгелер болгулаан. Совет улустуң экономиканы хөгжүдериниде чедишкиннериниң, эртем-техникиг депшилгениң ачызында Чепсектиг Күштериниң дайынчы күчү-шыдалын быжыглаарынга буруңгаар улуг базым кылдынган. Армияның болгаш Флоттуң дайынчы белеткели соксаал чок өөрүп, бот составтың мергежили бедин, шериниң организастыг тургузуу сайзырап турар. Түүнелинде чурттуң камгалал системазы шынар талазы-биле улам чаартынган.

Чепсектиг Күштериниң тустус хевирлери — стратегиг сорулганың ракета шериглери, кургаг чер шериг, чурттуң агаардан халдаашкынга удур шериг, агаар шериниң күштери, далай шериниң флоду бүгү талаалыг хөгжүүн.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чурттуң тайбың ажыл-ижи болгаш аймык чок чоруу идегелдиг, камгалалга тургузун дээш бүгү үүлдерин кылып турар.

Амгы үеде Совет Эвилели, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарын бистиң планетаның кырынга тайбыңны камгалаарының кол фактору болбушаан, депшилгелиг база тайбыңга ынакшылдыг күштериниң мурнуу одуруунга чоруп, бүгү-иниитиниг айыл чок чоруунга орукту салып, делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш национал-хосталга дээш шимчээшкинин каттыштырары дээш, тайбыңның, демократияның, социализмниң хөрээниң тиилелгези дээш демиселге аажок улуг үүлүн ыыпкыл турар.

Репортаж

РАДИО, ТЕЛЕДАМЧЫДЫЛГА

Амгы үеде бистиң республикада хүлээп алыр болгаш дамчыдар күчүлүг станциялар ажылдап турар. Ооң түүнелинде радиодамчыдылганың болгаш харылзааның-даа шынары зөөкзөөн, республиканың булуң бүрүзүнде Москваның болгаш Кызылдың үннери дыңнаалып турар.

ЧУРУКТА: диктор «Хойнуларның радиостанциязының» эзлчеглиг үндүрүлгезин чарлапкан. Техник-оператор К. Х. Биче-оол пленкада бижиттинген дамчыдылганы эфирже улаптарга, ырак-узак чазаларда малчыннар приёмниктеринче чоокшулап олуруптарлар.

ЧУРУКТА: Кызылдың харылзаа белдириниң 1942 чылдан бээр хоочун ажылдакчызы Анна Александровна Полева Радио хүнүн база-ла чедишкинниг ужурашкан. 30 ажыг чылдарның иштинде радиодамчыдыгга шугумунга ол үргүлүү мурнакчыларның одуруунга санадып келген.

(Уланчызы дөртүү арында).

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Эмнелге ажылдакчыларының активиниң республика чөвүлел хуралы СЭКП Кызыл хооркомунуң хуралдаар залынга болуп эрткен. Аңаа районнарның күүскомнар даргаларының оралакчылары, районнарның кол эмчилери болгаш өскелер-даа киришкен.

Республикада медицина хандырылгазының байдалының дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң кадык камгалал министри Н. В. Сизых, ие-чашты камгалаар дугайында илеткелди республиканың кадык камгалал министриниң оралакчызы Ч. Д. Таспанчик олар кылганнар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгу, облпрофчөвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу олар активтиң хуралынга киржип, чүве чугаалааннар.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЧАҢГЫС ЭП

ПРАГА. (СЭТА). Делегейниң чурттарының хөй кезиинге Май 1-ниң байырлалдары делегейниң коммунистиг шимчээшкининге чедип алдынган чаңгыс эптиң тодаргай көскү бадыткалы болуп илерээн деп, «Руде право» солуун бижип турар.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин быжыглаарынче үүткүл деңзи чайып турар дээрзин солун демдеглээн. Марксизм-ленинизмни ревизиялаар болгаш коммунистиг партияларның чаңгыс эвин сандарадыр дээн оралдажыышкынар бүрүп буураашкынга таварышкан. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга белеткелдер чедишкиниг үргүлчүлеп турар. Ук дипке тайбың база социал депшилге дээш демиселдиң хөгжүлдезинге ол улуг салдарны чедирер дээрзин амдыгаштан-на бүзүрелдиг чугаалаан болур.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының аразында харылзааларның амгы үе-чадазы болза, оларның кады ажылдажылгазы улам-на бедик чадазынга чедип турарын бадыткай берген. Кады кылган төвүлел хуралдарга болгаш консультациларга үүгле политиктиг эвес, харын-даа теоретиктиг айтырыгларны чугаалажып, социалистиг чурттарның даштыкы политика талазы-биле угшиин таварыштыр дутуржуп ап турар апарган. Ол ышкаш капиталистиг болгаш хөгжүп орар чурттарның коммунистиг партияларының аразында харылзаалар бижиттип турар.

ЧКП ТК-ның органының ооң ыңай демдеглээни болза, Ленинниң партиязы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң төөгүлүг төөү болу берген. Социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуңуң стратегиязын болгаш тактиказын ажылдап кылыр талазы-биле ооң дуржулгазы делегейниң бүгү коммунистиг шимчээшкининге үлегер-чижек база алдын курлавыр болу берген. Ленинниң партиязы дээрге революсчу принципиалдыг чоруктуң, марксизм-ленинизмниң идеяларын амыдыралга чугаадыкчы ёзу-биле боттандырарының үлегер-чижээ деп, бүгү делегейде коммунистер билип турар.

Бо чылын чехословак улус ол чуртту Совет Армияның хостаанындан бээр 30 чыл оюн калбаа-биле байырлаар. Совет Армия чехословак нүрүненің катап тургустунарынга чугула рольдуг болган.

Чехословакияны хостаарының тулчуушкуннарынга Украинаның 1-ги, 2-ги болгаш 4-кү фронтуларының шериглери киришкеш, дайзынның күштерин шиитпирлии-биле чылча шаап, ук черниң чонунуң детнимчезинге даянгаш, Чехословакияның орутары-биле тиилелгелиг базып эрткен.

Чехословакияның найысылалы — Прага кайгамчыктыг чультура болгаш архитектура турасхаалдарлыг эрте бурунгу хоорай. Ол бүгү кижи төрелгетенге кайгамчык үнелиг хоорайны гитлержилер буза шаап, узуткаар сорулгалыг турганнар. Совет Армияның тура дүшпес шаап халдаашкынының ачызында хоорай бүдүн арткан болгаш фашистерниң араатанзыг планы боттанмайн барган. 1945 чылдың май 9-та Чехословакияның найысылалы хосталган.

ЧУРУКТА: Праганың иниити хевири.

(Чурукту 1975 чылдың чазынында тырттырган).

УЛУГ ТИИЛЕЛГЕНИҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

⊙ **УЛАН-БАТОР.** Герман фашизмни ашкан Тиилелгениң 30 чылын байырлаарынга киржири-биле Совет Эвилелиниң Маадыры, МАР-ның Маадыры армия генералы И. И. Федюнинский баштаан совет делегация МАР-ның Камгалал министерстаозунуң чаладаны ёзугаар МАР-да чеде берген.

⊙ **БРАТИСЛАВА.** Словак Социалистиг Республиканың Украин ажылчы чоннар Эвилелиниң Төп комитеди герман фашизмни ашкан Тиилелгениң 30 чылынга алдар кылдыр ыр, шин, шулук чогаалының, музыка болгаш танцы фестивальдарын эрттирип турар.

⊙ **ОСЛО.** Гитлержи фашизмни ашкан Тиилелгениң 30 чылын таварыштыр байырлыг хурал Норвегияның найысылалынга болган. Чылганнарның мурнунга чүве чугаалап тургаш, найысылал университетиниң профессору И. Росенквист фашистиг Германияны чылча шаварынга Совет Эвилелиниң шиитпирлиг салыышкынын онзалап демдеглээн. Фашизмни ашкан тиилелге бирги ээлчегде совет улустуң эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруунуң ачызында чедип алдынган деп, ол демдеглээн.

Соңгу Норвегияны хостаары дээш тулчуушкуннарның киржикчизи, «ССРЭ—Норвегия» иниитилелдиң Кол баштаар черинин кежигүү генерал-майор А. Я. Сергеевтиң чугаазын хуралдың киржикчилери улуг соонуургал-биле дыңнааннар.

⊙ **ХЕЛЬСИНКИ.** Фашистиг Германияны ашкан Тиилелгениң 30 чылынга социалистиг чурттарның бараалгаткан кинофильмнериниң фестивалы Финляндияның найысылалында болгаш Тамперде доозулган. Тамперде фестивальдың төнчүзүнде «Бүзээлээшкин» деп совет кинофильмни көргүскен.

⊙ **БАГДАД.** Фашизмни ашкан Тиилелгениң 30 чыл оюн таварыштыр Ирактың «Тарик Аш-шааб» солуну бодунуң номчукчуларының викторинадайзын Чоон чукке ыыткынган.

Бо саннар болза делегейниң иинги дайынының хуу-салымы чогум-на харын совет-герман фронтуга шиитпирлеттинген, фашистиг Германияны болгаш ооң эвилелчилерин чылча шаварынга кол болгаш шиитпирлиг күш совет Чепсектиг Күштер болган дээр дугайын маргыжар арга чокка херечилеп турар-дыр.

Фашистиг агрессорларны чылча шаварынга Совет Эвилелиниң шиитпирлиг рольдуг болганын бүгү делегей хүлээп көрген.

1942 чылдың май айның кадыг-берге хүннеринде Ф. Рузвельт генерал Макартурга мындыг телеграмма чоруткан: «Улуг стратегия ёзузу-биле ап көөрге, Каттышкан Нациялардың өске 25 күрүнелерин каттыштыр алганына болааргa, өрүстар дайзынның артык хөй солдаттарын өлүрүп, ооң артык хөй боо-чепсектерин болгаш ок-чемзектерин узуткан турар деп бодүүн факт тодаргай-дыр».

Совет Эвилелиниң талалакчызы деп ханчап-даа сөглеп болбас У. Черчилль безин «чогум-на харын орус армия герман шериг машиназының иштн-хырын төө шаапкан» деп чөпшээрежир ужурга таварышкан.

Шак ындыг үнелээшкинни 1945 чылдың июнь айда АКШ-тың конгрезинге генерал Д. Эйзенхауэр кылган: «Кызыл Армияның чоруткан кампаниялары... Германияның аштырарына шиитпирлиг роль ойнаан» деп, ол чугаалаан.

⊙ **КОНАКРИ.** Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгениң 30 чылынга холбаштырган байырлыг хурал Гвинеяның найысылалынга болган. Ол байырлалдыг кежээге гвиней ажылчы чоннарның төлээлекчилери, Гвинеяның Демократтыг партиязының удуртукчулары, а ол ышкаан Африканың ол республиказының экономиктиг хөгжүлдезинге техниктиг дуза чедирип турар ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, Кубаның болгаш социалистиг өске-даа чурттарының тускай эртемниглери чыылган.

(СЭТА).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ХОСТАЛГА КУДУМЧУЗУ

БЕРЛИН. Берлинде 30 чыл мурнунда Совет Армияның дайынчылары Тиилелгениң Кызыл түгүн хоорай төвүнче киисхидип аппар чораан Альтфрядрхсфельде дээр шаандалгының кудумчузу амдан эгелээн, Хосталга кудумчузу деп хүндүлүг атты эдилей берген. Шаанда Берлиниң шериг комендатуразы турган бажыңдан ырак эвеске кудумчунуң адын чаартырынга таварыштыр болган митингге найысылалдың 30 муң чурттакчылары Берлин дээш тулчуушкуннарга амыдының берген совет маадырларының турасхаалын хүндүлеп ёзулааннар.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕРИ

ПРАГА. Чехословакияны Совет Армияның хостаан алганының 30 чылынга алдар кылдыр күш-ажылчы улуг чедишкинни Соңгу Чехияның Тушимице хоорайында одалгабиле ажылдаар күчүлүг электростанцияның иинги ээлчээниң тудугжулар коллективи чедип алган. Олар ТЭС-тиң 200 муң киловатт күштүг иинги энергоблогун шенелде ажыглалга планнаттынган хуусаазындан бир ай бурунгаар киргеннер.

ЧИИК ҮЛЕТПҮР КӨДҮРЛҮҮШКҮНДЕ

БУДАПЕШТ. Чоонуң үргүлчү өөрүп турар хереглелдерин хандырары-биле үндүрүп турар продукциниң бүдүрүлдезин көдүрери, ассортиментизин өстүрери болгаш шынарын бедиери бо беш чылда республиканың пес-таавы болгаш даваныла үлетпүрүнүң кол сорулгалары боон турар. Ылаңгыя пестериниң чаа хевирлерин кылып үндүрериниге хереглээр синтетиктиг материалдарны болгаш кылымал волокноларны бүдүрерин калбартыры онза ужур-дузалыг үүл боон турар.

Беш чыл дургузунда пестаавы болгаш даванылга үлетпүрүге капитал салыышкынар кажан-даа боон көрүнүп, бөөн улуг түүлүг — 17 миллиард форинт болур. Ол ахша-хөренгилериниң кол кезээ бүдүрүлге черлерин тударынга болгаш чаартырынга кирер.

ДАЛАЙДА САНАТОРИЙ

ВАРШАВА. Гданьскиде далай болгаш политехниктиг институттарның тускай эртемниглери Шешнокиниң корабелдериниң чагын өзугаар дыштанылганың эжиндирип салдап чоруур санаторий бажыңының төлевилелин ажылдап чогаатканнар. Ол 10 муң тонна чүк ай чоруур корабль кырынга тургустунар. Ооң эптиг таарымчалыг каютаөрээлдерин 500 дыштаныкчыларга барымдаалап санаан. Оларга үүгле спорт залдары, бассейнер, салоннар, ажык верандалар болгаш серилиг галереялар эвес, харын тускай эмнээшкин вайналары, эмнелге кабинеттери, хүн туяазыбиле эмнээр черлер база ачыдузазын көргүзер аппар.

(СЭТА).

Р. ГООР: БЕДИК ҮНЕЛЕЛ

ШАРЛЕРУА. (СЭТА). Бельгияның хөй-иниити ажылдакчызы, Европаның айыл чок чоруу болгаш кады ажылдажылгазы дээш делегей комитединиң секретариадының кежигүү Раймон Гоор ооң бодунга «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналын тывысканыбиле холбаштыр медеглеп кылган.

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңнал комитединиң Бельгияның Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш ажылдап турар ассоциациязының ажыл-чорудулгазын бедин-биле үнелээнинге аас-кежиктиг боон гур мен деп, СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга ол чугаалаан. Ол хүндүлүг шаңналды меңээ тывыскан чорукту бомбүрзекке быжыг болгаш идегелдиг тайбыңны бадыткаары дээш туржуп турар шимчээшкиниң талазы-биле мээң бүгү өөрүмнүң ачы-хавыязын хүлээп көргени ол кыдыр көөр апаар-дыр.

Европаның айыл чок чоруу болгаш кады ажылдажылгазы дээш делегей комитединиң бистиң дипке тайбыңны болгаш айыл чок чорукту улам ыңай быжыглаарының эрге-ажымга хөй-иниити күштерни эвилелдээр талазы-биле ачы-хавыязын база хүлээп көргени бо дээрзин ол база хереченлеп турар.

Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш демисежип турар хөй-иниити күштериниң Брюсселье болгаш Льежке чоруткан иниги ассамблеязы болза удурланышкак чорукту болгаш «соок дайынны» чайладыр, чавырылдырышкынның чорудулгазын быжыг болдурар төлээде, кады ажылдажылганың идеяларын улам калбартыр талазы-биле чаа сорулгаларны тодаргайлаан деп, Раймон Гоор уламчылаан. Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазыбиле чөвүлел хуралды доозары бистиң дипте чурттаан турар улустарның аразында харылзааларынга чаа үеин ажыдар.

Иниити-европа чөвүлел хуралының доозукчу чадазын Хельсинкиге эң-не дээди деңнелге соңгаарладыышкын чокка чорударынга бистиң диптиң улустары хан-дамырындан сонуургалдыг боон турар, чүге дээрге олар хоозуралдыг ийи дайынның үргелдиг уржуунга таваржын турганнар болгай. Депшилгелиг бүгү өөрү төрелгетен гитлерлиг Германияны тиилээнинин 30 чылын демдеглээринге ам белеткеп турар. Европаны хостаары дээш демиселдиң маадырларының турасхаалын демдеглевишаан, бистиң диниң тайбыңның диви болдурар дээш, эргежок чугула бүгү үүлдерни кылыр ужуралыг бис.

Европа дипке чайылдырышкынны болгаш кады ажылдажылганы, бүгү делегейниң улустарының аразынга бот-боттарын билчир чорукту улам ыңай быжыглаарының эрге-ажыныга бараан болуру-биле Европаның айыл чок чоруу болгаш кады ажылдажылгазы дээш демисежип турар делегей комитединге, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниге улам улуг күш-биле ажылдаар мен деп, Р. Гоор тушаалаан-демиселгезин.

Сергей ПЮРБЮ,
Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы.

ТАЙБЫҢ ИШТИҢ ТАҢНЫЫЛЫ БИС

Дайын өртүн өөрүгген бис,
ынчалза-даа
Дайынзырак
саваажоктар ам-даа көвей.
Дарывысты
ынчангаштың
камнап шыгжаан,
Тайбың иштиң
халаттынмас
таңныылы бис.
Эпти күзээн
чептүг чон бис.
Ынчалза-даа
Эрбен-биле көржүксээрлер ам-даа көвей.
Бижээн туткан дайзын иелэ,
олурбас бис.
Билектен ап,
ужур шелгеш,
кезедир бис.
Ажы-төлүң
сагыш амыр өзери дег
Дээди чаагай аас-кежии турар деп бе?
Арат чоннуң
хостуг шөлээн чурттаары дег,
Делегейде оон артык чыргал бар бе?

Иван Рядченко

ХООРАЙЫМ

Корабльден медээ үнү чаңгыланды,
Эргиштелген бүрү черже батты.
Эргим, чараш, чалыы үем хоорайы —
Капитаннар хоорайы, экии!

Хайнып чалгаан далайынче көрүп алгаш,
Хамык оолдар үр-ле кайгап турар.
Дендии чырык маяк-биле адаанманыл,
Дээрде ыпкан сылдыс бар-дыр, көрем.

Дайын боорга, тулчуп турган болзуңза-даа,
Өске туктуг корабльдер келгеш,
Ынакшылым хоорайы сенден
Тайбың эреп, эжиндирип келгилээр-дир.

Х. ОЙДАН-ООЛ өчүлдүрген.

Улуг Тиилелгениң 30 чылынга

БОРИС АЛЕКСАНДРОВТУҢ ХАРЫЫЛАРЫ

ССРЭ-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, Совет Армияның А. В. Александров аттыг ийи дакпыр Кызыл Туктуг болгаш Кызыл Сылдыс орденниг ыры-танцы ансамблиниң уран чүүл удуртукчузу база дирижёру, генерал-майор — Борис Александрович Александровтан «Неделяның» корреспондентизи Тиилелгениң 30 чылының бүдүүзүнде интервью алган. Ук интервьюну бөгүн силерге чамдык кызырылгалар-биле таныштырдывыс.

— Борис Александрович, силериң солдат ыры бир-ле дугаар дыңнаан хүнүңнери сактып көрзелиңерем.

— Ыры мээн амыдыралымда билип кээримден эгелээш, бо хүннерге чедир сиңниккен. Сес харлыг турган, өөрүм-биле кады Волга эриинге (Твериден ырак эвеске) чыдыр бис. Ол хүн эштип өөренип-даа алган, өөрүшкүлүүм-даа аажок. Хүнге дөгеленип чыда — та-рита-ти-рати-та... дээн үн дыннап кагдым. Ол болза хемнин өске талазында чадаг шериг полкузунуң солдаттарының эптигдемниг ыры болган...

— Ыры, музыка-биле профессионал ажылыңар кажан эгелээн ирги?

— Ада-нем Москвага көжүп келирге, музыка школазынга кирип алдым. 1918 чылда Улуг театрга мени хүлээп алган. Шаляпин, Нежданова, Обухова, Собинов дээн ышкаш шылгарангай артистер-биле кады ажылдап, колдуунда-ла Григорий Пироговбиле дуэттер күүседип турдувус. Ол-ла үеде консерваторияга Рейнгольд Морицевич Глиэрниң композиция класынга өөренип турдум. Аңаа өөренип турган, 1925 чылда Ленин дугайында ыры дээш шаңнаттырдым-даа.

Консерваторияны доозуптарымга, мени Кызыл Армияның театрынче чалап аппарган. Ынчан оон режиссёру Юрий Завадский турган. Музыкага сундулалым аайы-биле, дайын мурнунда ачамның ансамблинче шилчип алдым. Ачам — Александр Васильевич бүгүле арга-мергежилин, шериг ырларының онзагай чажыттарын менээ дамчыдып бээр дээш улуг күжүн үндүрген. Дайын эгелей бээрге, ачам чогуур черлерге чедип турган, бистиң ансамбливистиң фронтуга ойнаарын чөпшээредип алган. Дөрт бөлүкке ансамбльди үзүпкен. Үш бөлүк Мурнуу, Мурнуу-Барыын болгаш Барыын фронтуларже аттанышкан. Дөрткүзү — Москва чоогунуң зениттиг батареяларынга бараан болуру-биле чорупкан.

— Ынчаарга-ла ансамбльдиң артистери дары чыдын чыттаан ышкажыл?

— Чыттаар хамаанчок шуут-ла тыныр турганнар. Эң ылаңгыя Курск дээрбээнге, 3-кү, 6-гы, 11-ги армияларга болгаш Сталинградтың 7-ги гвардейжи бригадазынга... Бистер бүгү-ле фронтуларга, Берлин тулчуушкуннарынга чедир оюн көргүзүп келген бис. Дайын чылдарының дургузунда ансамбль 1500 концерттерни мурнуку одуурларга үндүрген. Ол-ла чылдарның дургузунда ансамбльдиң беш артизи өлген, он-он кижилер балыгланган, а чиик балыгланыышкыңнарның кайызын ол дээр.

— Ансамбльдиң амгы ийи үүс чүзүрби киржинчилериндеи Төрээн чурт дээш өктүт боозун хөлга тутиаш тулчуп чорааннар хөй бе?

— Оларның саны эвээш эвес. Амгы үеде ССРЭ-ниң улустуң артизи Евгений Беляев зенитчик турган болгаш Прагага чедир дайылдашкан болгаш чазактың шаңналдарының эдилекчизи. РСФСР-ниң улустуң артизи Иван Букреев —ужудукчу; дайзынның элээн хөй самолёттарын андара үстүрүп, агаарга өртенип, биске салаалары шарыглыг келген болгай. Оон-даа өске он-он аттарны адап боор мен.

— Элээн хөй шериг ырлар болгаш танцылар силериң репертуарыңарда доктаамал артиан-дыр, оларның үзүн «назылыының» чылдагааны чүде ирги?

— Ыры чүрекке болгаш сагыш-сеткилге чоок болза ол черле кырывас, мөнге чурттаар ужурлуг. Чижээлээргe, ачамның «Ыдыктыг дайын» деп ырын бижиттингенинин даартазында-ла, Белорус вокзалындан баштайгы эшелонларны фронтуже үдеп тура-ла күүседи берген бис. Ол ырны бистиң ансамбль чоннуң утаан-сагыжынга Ада-чурттуң Улуг дайынынын дугайында бодалдар кажанга чедир чурттаар болдур, ынчанга чедир күүседир, ырлаар апаар. Ол ышкаш «Айлан-кушкаштар», «Рейдиде кежээ», «Вася-Василек», «Чер-бажың» болгаш өске-даа ырларның дугайында база-ла ынчаар чугаалап болур.

— Композиторлар-биле чогаадыкчы харылзаңар дугайында үүнү чугаалап болур силер?

— Канчаар-даа аажок быжыг харылзаалыг бис. Эң ылаңгыя Соловьев-Седой чаа ырларын бир-ле дугаарында биске таныштырып турар. Ол ышкаш Новиков, Колмановский, Фрадкин, Туликов, Френкель, Фельцман, Пахмутова болгаш эвилелдешкен республикаларның-да композиторлары-биле харылзаалыг бис.

— Силериң ансамблиңер канчаар долдуртунуп турар ирги?

— Колдуунда-ла армияның округ ансамбльдериниң көрүлдезиниң үезинде талантылыгларны шилип ап турар бис. Ол ышкаш консерваторияларның доозукчуларындан шилиттингеннер база биске кээп турар. Бистиң ансамбльге кирери кончуг нарын, шыңгыы конкурсту эртер апаар. Ырлаарының талазы-биле эн-не мергежилдиг, салым-чаланнылар бистиинге шилиттинер. Ансамбльдин нинти ыры үннериниң шилиттингенинин талазыбиле делегейде аңаа деңнежир коллектив чок деп чугаалап болур. Ансамбльдин артист бүрүзүнүң ховар талантызы, белеткели деңнелге чок, чурттуң дээре дээн кандыг-даа опера театрының ыраажызын солуп боор.

— Борис Александрович, чоонку үеде планнарыңар дугайында наш сестен чугаалап көрүңерем.

— Тиилелге хүнүнге улуг концерт белеткедивис. Ында дайын чылдарының дээре дээн ырлары кирип турар. Мээн хуумда «Солдаттың оруктары», «Армия албанынче чоруп ор бис» деп ырларым болгаш «Октябрьның солдаттары делегейни камгалап тур» деп ораториям ол концертке күүсеттинер. Бо чылдың августа 70 харлаар кижи болгай мен. Төрүттүнген хүнүмге белээм кылдыр партия дугайында байырланчыг, маадырлыг хөөн сиңниккен улуг ажыл бижип турар мен.

Бөгүн «Тувинская правда»

● «Тиилелгениң 30 чылынга — шалыпчы ажыл». Республикадан бөлүк материалдар.
● «Июнь 15-те — Советтерде соңгулдалар». Тыва АССР-ниң харылзаазының бүдүрүлге-техника эргелелиниң кол инженери О. Кожевниковтуң корреспонденциязы.
● «Тиилелгениң 30 чылынга». В. Ураковтуң корреспонденциязы.
● «Бурун черниң өртени». Михаил Пахомовтуң ийги номундан үзүүлү.
● Бистиң чурттаан, даштыкыдан болгаш спортчу информациялар.

Телевидение

МАЙ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00— Дамчыдылгалар программазы.
9.05— «Маадыр хоорайлар». Документалдыг фильмнер. «Одесса». Баштайгы көргүзүү.
9.25— Мультфильмнер программазы. Өңнүг.
9.55— ССРЭ ИХМ-ниң Иштики шериглериниң ыры-танцы ансамблиниң концерти. Өңнүг.
10.40— «Бүгү чүвени Тиилелгеге». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
11.40— Киножурнал. (Кызылдан).
11.50— Медээлер.
12.00— «Одаг». Өңнүг.
12.40— «Эртем — бөгүн». «Поповтуң радиону чогаатканындан 80 чыл болганы».
13.10— «Өңнүктерим — өөрлерим». Кантемирниң гвардейжи танк дивизиязынга ужуражыышкын. Өңнүг.
14.40— «Ye-чергевис». Телеочерк.
15.25— «Хостаашкын». Киноэпопея. 5-ки фильм — «Сөөлгү штурм». Өңнүг.
16.35— Совет Армияның ийи дакпыр Кызыл Туктуг, Кызыл Сылдыс орденниг Александров аттыг ыры болгаш танцы ансамблиниң Берлинде концерти. Өңнүг.
17.30— «Ye». Информастыг программа.
18.00— «Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чылынга турааскаатқан концерт. Тываның телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң күүселдези.

КЫЗЫЛДАН

18.30— Мультфильм.
18.40— Телемедээлер.
19.10— Чарлаалдар, реклама.
19.15— Киножурнал.
19.25— «Улуг Тиилелгениң 30 чылы». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.45— «Хостаашкын». Киноэпопея. 5-ки фильм — «Сөөлгү штурм». Өңнүг.
21.55— Совет Армияның ийи дакпыр Кызыл Туктуг, Кызыл Сылдыс орденниг Александров аттыг ыры болгаш танцы ансамблиниң Берлинде концерти. Өңнүг.
22.50—23.00— Чапсар.
23.00—23.30— «Ye». Информастыг программа.

Редактор Б. С. ШАРАВИЙ.

КОНКУРСТУҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Үлетпүр, тудуг, транспорт ажылдакчыларының болгаш кедээ ишчилериниң тоску беш чылдың даалгаларын хуусал бетинде күүседир дээш социалистиг чарыжын республика солуннарынга база радио болгаш теледамчыдылгага чыдар талазы-биле Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң, республиканың автотранспорт эргелелиниң, «Тыва тудуг» болгаш «Тыва кедээ тудуг» трестериниң, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың чарлаан конкурузунуң түүнелин үндүрген.

Конкурс үезинде «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуннар, Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле комитет социалистиг чарышты организастап турарының, оон хүн бүрүдеги байдалының дугайында материалдарны дээштиг, чангыс аай сорулгага чагыткан кылдыр белеткээр дээш элээн күженишкин-биле ажылдааның жюри демдеглээн. Чарышты кескү, пептерингей болдурар талазы-биле коллективтерде партия, профэвилел, комсомол организацияларына дузалашпышаан, журналистер, ажылчын болгаш кедээ бижикчилер кол кичээнгейни мурнакчы дуржулганы көргүзеринче, ону нептередиринче мөөннээн болгаш хүлээлгелер күүселдезин контрольга алган. Сөөлгү үеде социалистиг чарыш дугайында материалдарның жанрлары хөй янзы апар чыдар.

Конкурска кирген материалдарны сайгарып көргеш, конкурстуң жюризи мындыг түүнелди кылган:

— редакция коллективинге тыпсыр бирги шаңналды кайыдаа коллективке тывыспас;

— кайызы-даа 200 рубль түүнүг ийи ийиги шаңналды «Шын» солун редакциязынга болгаш Кызыл телестудиязынга тыпсыр;

— 100 рубль түүнүг үшкү шаннал-биле «Тувинская правда» солуннуң редакциязын демдеглээр.

Тус-тус кижилерге тыпсыр шаңналдар болза:

— 150 рубль түүнүг бирги шаннал-биле радио дамчыдылгазының «Хойжуларның радиостанциязының» бөлүк авторлары С. К. Хертек, К. О. Хертек, С. Б. Данзын-оол, Д. О. Симрин, В. Л. Диинмей, К. П. Биче-оол оларны шаңнаар;

— бирээзи-ле 100 рубль түүнүг ийи ийиги шаңналды «Шын» биле «Тувинская правда» солуннарның экономика айтырыгларының тайылбырлакчылары В. Г. Михайлова, («Тыва тудуг» трест) В. И. Качаев, (статэргелел), М. С. Попова («Тыва кедээ тудуг» трест) оларга болгаш «Тувинская правда» солуннуң кедээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи В. А. Карманова ол солунга кедээ ажыл-агыйда мурнакчы дуржулганы пропагандалаан элээн хөй материалдары дээш тыпсыр;

— бирээзи-ле 50 рубль түүнүг үш үшкү шаннал-биле «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылдакчыларының кижи дээш коллективтиг харыысалга дугайында эгелээшкининиң, уткуштур планнар күүселдезиниң дугайында материалдары дээш «Шын» солуннуң корреспондентизи С. Д. Маадыны, Кызылдың политехникумунуң башкызы Ю. И. Владимировту «Тувинская правда» солунга парлаан материалдары дээш, «Бөгүнгү Ак-Довурак» деп радиодамчыдылгага чугаазы болгаш өске-даа радиокорреспонденциялары дээш «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң бригадири С. Б. Кара-оолду шаңнаар;

— бирээзи-ле 25 рубль түүнүг дерт мактал шаңналды чолаачылар чарыжының дугайында телевидениеге дамчыдылгаларга киржилгези дээш № 3 АТБ-ниң чолаачызы В. А. Жбановка, «Тываның аныяктары» солунга үндүрген, «Тыва тудуг» тресте аныяктарның чарыжының дугайында бөлүк материалдары дээш ук солуннуң корреспондентизи Э. Л. Донгакка, «Тувинская правда» солунга парлаан корреспонденциялары дээш «Кызыл тудуг» эргелелиниң бригадири М. Д. Шиповаленкога, Каа-Хем хомур-даш разрезинин коллективинин уткуштур планны күүседип турар дугайында «Шынга» үндүрген бөлүк материалдары дээш инженер Д. Д. Сарымайга тыпсырын шиитпирлээн.

РАДИО, ТЕЛЕДАМЧЫДЫЛГА

РЕПОРТАЖ

Агитацияның болгаш пропаганданың эң-не массалыг үүлү болур радио болгаш телевидениениң ачызында Тываның ажылчы чоннары политиктиг болгаш экономиктиг эң чугула болуушкуннарны билип ап, уран үүлдүң болгаш литератураның чогаалдары-биле таныжып, эртем-техниканың чедишкиннерин сонуургап турарлар. Эң ылаңгыя Кызылдың телевидение дамчыдылгазының программалары көрүкчүлериниң сонуургалын хайыктырып турар. Өске бүгү программалар-биле чергелештир аныяктарга болгаш уругларга дамчыдылгалар солун. ЧУРУКТА: ол дамчыдылгаларның редакциязы: редактор Д. Е. Ондар (ортузунда) режиссёр Л. М. Рудольф болгаш оон дузалакчызы В. Биче-оол олар дараазының дамчыдылгазын белеткеп турлар.

Радио болгаш телевидение дамчыдылгаларының шыны тергиин болур ужуралуг. Бо талазы-биле тускай хыналда чери база ажылдап турар. ЧУРУКТА: контроль бөлүүнүң хайгаракчызы В. Скрипов дамчыдылганы хынап тур.

Фоторепортажтың сөзү М. ТОПЧААНЫЫ, чуруктары А. СОДУНАМНЫЫ.

Школа амыдыралы

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

Эргиен үшкү улдуңуң түүнелдериндеи алгаш көөрге, Барыын-Хемчик районуң школаларында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдар көскүзү-биле экижип, районуң өөредилге хуузу бедээн. Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдар талазы-биле белик көргүзүглери Барлык, Ак-Довурак, Аксы-Барлык ортумак, Кызыл-Мажалыктың, Ак-Довурактың сес чыл школаларында башкылар коллективтери чедип алган.

Районуң школаларында 78 класстар болгаш 70 башкылар 100 хуу өөредилгени чедип алганнар.

Школаларда сөөлгү чылдарда класстан дашкаар ажылдарны хөй-биле чорудуп, школачыларның чогаалыкчы, бот-тывынгыр, сайзыралынче улуг кичээнгейни салып турар. Район иштинге өөреникчилериң Тиилелгениң 30 чылынга турааскаатқан чурук делгелгезин, уран үүл көрүлдезин организастап эрттиргилээн. Ол ышкаш дайынның киржикчилери, хоочуннар болгаш бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылгалар уламчылап турар.

Нинтизи-биле районда өөредилге хуузу өзүп турза-даа, школаларда өөредилгениң шыны ам-даа куду болуп артпыраан. Бүгү-нинти ортумак өөредилгеже шилчилгени доозар дугайында доктаалды күүседип турарында улуг четпестер барын районуң улус өөредилге талазы-биле активхыралыңа демдеглээн. Үшкү улдуңуң түүнелинде Кызыл-Мажалыктың, Эрги-Барлыктың ортумак школалары район хуузундан-даа чавыс көргүзүглүг болганнар.

Сөөлгү чылдарда районуң школаларындан 8 болгаш 10 класстарны дооспайн ара каар, өске черлерже өөренип чорүй баар өөреникчилериң саны хөвүдеп турар. Чижээлээргe, Ак-Довурак школазынга барги класска кирген 170 өөреникчилериң чүгле 52-зи онгуклаасса четкен. Моон алгаш көөрге, школаларда башкылар коллективтери ындыг өөреникчилер-биле кижизидилге ажылын чорударындаа ойталаксаа, оларны боттарындан ырадып турар чоруктар бары тодаргай. Бо талазы-биле районда тургустунган назы четпээннериң комиссиязы багай ажылдаан, ындыг чоруктар-биле эптежип, школага өөренир ужурлуг кижилерни өскээр чорудуп турары шын эвес. Ол ышкаш бо өөредилге чылында районуң школаларында 8 өөреникчи өөредилгезин ара каггаш чоруткан. Бо бүгүнү моон сонгаар болдурбазы-биле дарый хемчеглерни алыры чугула.

Сөөлгү үеде өөреникчилерден башкыларның чаңгыс ай негелдези чамдык школаларда кошкаан. Оон уламнан чамдык школаларда өөреникчилериң корум-чуруму элээш кудулап, хөй-нинтиниң черлериче чурум үрээр таварылгалар бар апарган. Шак ындыг чоруктар Ден-Терезин, Шекпээр, Эрги-Барлык школаларында бар.

Районуң школаларында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны бүдүрүлге, практика-биле долбап турарында четпестер бар. Школаларда машина, тракторну өөредир тускай кабинеттер чок, ону аңаала аас-биле, саазын кырынга көргүзүп, өөредип турар. Ажыл-агыйларның удуртукчулары-биле харылзаа кошкак. Өөредилге чылы удавас доостур, бүдүрүлге бригадаларын дарый тургузуп, оларның ажылдаар участоктарын тодарадыры чугула.

Районуң башкылар активи бар четпестерни дарый чайладыр, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарын бедидер дээш бүгү-ле хемчеглерни ап, өөредилге чылын чедишкиннинг доозарынче бүгү башкыларны кыйгырган.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

кинотеатрларда

МАЙ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чалбыш» (2 серизы кады) 10.00, 13.10, 16.20, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды 9.00, «Дидим кижилер» 10.20, 14.40, 16.40, «Чүге дээ ынак-тыр мен» 12.20, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ол кыс Төрээн чуртун камгалап тур» 15.00, 18.40, «Дүмбейден дезиишкин» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Моабит кыдыраажы» 15.00, Мээң танырым эң эки кижи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Сезонның хагдынганы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ПОБЕГ ИЗ ТЬМЫ

«Узбекфильм» студияның тургусканы «Дүмбейден дезиишкин» деп өңнүг чаа кино республиканың кинозакрааннарында үнүп эгелээн. Киноны сураглыг узбек чогаалчы Абдуллы Кадырның «Дүжүлгеде хоранныг эзремчик» деп романын өзугаар режиссер Юлдаш Агзамов тургускан. Кол рольдарын Исамат Эргашев, Тамара Шакирова, Алим Ходжаев, Наби Рахимов, Якуб Ахмедов, Шухрат Иргашев, Раззак Хамраев олар ойнаан.

КҮЗЕЛДИГЛЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Тываның хөгжүм-лики театрынга сцена ажылчыннары, чазаныкчы, автобуска ажылдаар I, II класстың чолаачылары дарый негеттинин турар.

Ажылдаар күзелдиг кижилер: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 58 адреске келгеш, дугуржуп ап болур.

Кызылдың пиво заводу чүдүрүкчүлерни, цехке ажылчыннарны (херээженнерни), котелдарга машининстерни, зольщиктерни, слесарларны, деянскээр аштаар болгаш янзы-бүрү сентеже кылыр ажылчыннарны хереглеп турар.

Бистиң адреживис: Кызыл хоорай, Заводская 2, кадрлар килдизи.

Кызылдың авиабүдүрүлгезинге авиамеханиктер, авиатехниктер, тускай дерит-херекселдер талазы-биле техниктер, хандырылга талазы-биле инженер, самолёттар ажыглалының инженерлери, электрокаңнакчы, комендант, аккумуляторщик, чүдүрүкчүлер болгаш аштакчылар хереглеттинин турар.

Бистиң адреживис: Кызыл хоорай, аэропорт, телефону 50-95.

Республика эмнелгезинге санитаркалар, улуг сестралар, медицина сестралары, хеп чуур кижилер, үлекчилер, кухня ажылдакчылары, дипломнуг кочегарлар дарыы хереглеттинин турар.

Адреси: Кызыл хоорай, Оюн Курседи кудумчузу, № 163 бажың, телефон 30-21, кадрлар килдизи.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ · Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кедээ ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 23-54, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 16.593. Чагыг № 1509.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00575.